

**TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ MÜLTECİLERİN ENTEGRASYONU: YENİ BİR YOL
HARİTASI**

*INTEGRATION OF THE SYRIAN REFUGEES IN TURKEY: A ROAD MAP FOR THE
DIMENSIONS OF INTEGRATION*

Dr. Öğr. Üyesi Tuğçe ŞANLI

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Samsun/Türkiye

ÖZ

Sonuçları bakımından insanlık yakın tarihini şekillendiren göç ve özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında resmîyet kazanarak zorla yerinden edilme ve bunun yönetimini ortaya çıkaran mültecilik olgusu (Malkki, 1995) son yıllarda Orta Doğu'da bir dalga olarak ortaya çıkan siyasi konjonktür sebebiyle özellikle de 2011 sonrası Suriye'de yaşanan olaylar sebebiyle sınırları aşarak küresel boyutta bir krize dönüşmüştür. Konu her ne kadar sınırları aşarak küreselleşse de Türkiye bu kriz süresince uyguladığı açık kapı politikasıyla diğer ülkelerden çok daha farklı bir konuma sahip olmuş ve 2011 yılından bu yana kayıtlı mülteci sayısı 81 ilde toplamda 3,5 milyonu geçmiştir. Bu noktada yerelde mülteciliğin oluşumu (local production of refugees) yerel politika ve iş birliklerinin işleyişi ya da olası öneri modelleri üzerinden açıklama çabası çok basit ve yetersiz kalmakta, konunun karmaşık, iç içe geçişkenli yapısını ve aslında detaydaki gündelik yaşam, karşılaşma, çelişki ve uyumsuzlukları göz ardı etmektedir (Hinger ve diğerleri 2016). Bu sebeple bu çalışma, mültecilerin entegrasyonu üzerindeki tartışmalara farklı boyutların ortaya konmasıyla katkı sağlamayı hedeflemektedir. Bu niyetle çalışma entegrasyon çalışmalarında değerlendirilmek üzere 3 temel boyut önermektedir: siyasi karar verme mekanizmalarını içeren Politik Boyut (yukarıdan aşağıya uygulamalar); yaşanabilir bir çevre ve imkanlara erişimi ifade eden Erişim Boyutu (yatay seviyedeki perspektifler) ve son olarak da toplumsal etkilerin diğer iki boyutun kesişiminde kalan sosyal ve kültürel etkileşimi, hassas grupları ve topluma entegrasyonu bu yönleriyle değerlendiren (algılar) Toplumsal Boyut.

Anahtar Kelimeler: Göç, Mültecilik, Göç ve Entegrasyon, Toplumsal Uyum

ABSTRACT

Migration has been the undeniable fact of human history that have been experienced in vast numbers as a result of WWII, when the formal use of the term 'refugee' also emerged referring to forceful displacement and management of this displacement (Malkki, 1995). However, lately due to the unstable conditions in Middle East and more recently, since 2011 in Syria the issue of refugee transformed to a crisis and reached to global borders concerning many countries. Although the matter in years have become global, Turkey had a peculiar position, and has held a central role and responsibility as a neighbouring country and proposed an 'open door' policy. This resulted in hosting more than 3,5 million (recorded) Syrian refugees in 81 cities by March 2018. The local production of refugees that usually interpreted through local politics and administrative practices fails to respond to the complexity of vital daily interaction therefore requires beyond official modes of politics and administration (Hinger et al 2016). The research therefore targets to contribute to the discussion of integration of refugees by trying to encompass various levels. This research therefore suggests three main pillars as dimensions in search for better integration investigations: Political dimension including decision making mechanisms (top-down decision making processes); Accessibility dimension pointing out generating viable environment (horizontal level – practical grounds of the political dimension) and Societal dimension referring to the impacts of the first two pillars over society including the matters related to

vulnerable groups, social integration (intersections - perceptions through social and cultural dimensions), proposing that the better management of these three pillars would potentially generate better and mutual integration options.

Key Words: Migration, Refugees, Migration and Integration, Social Harmony

1. GİRİŞ

Göç kavramı en sade haliyle ‘zorunlu’ ve ‘gönüllü olmak üzere ikiye ayrılabilirken, iç göç ve dış göç olarak da eylemin yönünü belirlemek üzere kategorize edilebilir. Çalışmamıza konu olan dış göç, Avrupa ve Amerika’yı uzun yıllar süren köle ticareti ve koloni ülkelerden getirilen işçiler ve yine koloni ülkelere yerleştirilmek üzere gönderilen göçmenlerle 15. Yüzyıldan itibaren şekillendirmiştir (ORSAM, 2012). Daha sonraki zamanda ise kuzey Amerika’yı şekillendiren Avrupa’dan gelen göçler, Asya’da Asya Pasifik bölgesine yönelen göçler ve sanayi devrimine bağlı olarak Avrupa içerisinde işgücü ihtiyacıyla gerçekleşen göçler olarak kendini göstermiştir (Geddes and Scholten, 2016). Ancak ‘mülteci’ kavramı ilk kez net olarak ortaya çıkartan, zorla yerinden edilme kapsamındaki göç ve bu göçün yönetimine ilişkin ilk teknik ve yönetsel adımlar II. Dünya Savaşı ertesine ortaya çıkmış ve mültecilik kavramının oluşması kadar anlaşılmasında da önemli rol oynamıştır (Malkki 1995). 1990’lardan sonra teknolojik gelişmeler (özellikle haberleşme ve ulaşım araçlarında) ve küreselleşmenin de etkisiyle bu tarihten önce gerçekleşen göç hareketlerinden daha farklı bir durum sergileyen göç ve mültecilik, küreselleşmenin de tanımına uygun olarak artık idari sınırların büyük kısıtlar oluşturmadığı yeni bir biçim kazanmıştır. Son dönemde ise Arap Baharı ile tetiklenen Ortadoğu ve Kuzey Afrika’daki ülkelerde yerinden edilme (displacement), komşu ülkelere ve gelişmiş ülkelere göçler ile birlikte artık günümüzde göç ve mültecilik insanlık tarihinin rakamsal olarak en yüksek seviyelerine ulaştığı gibi siyasi, yasal, ekonomik, mekânsal ve sosyal anlamda da belki de en çetrefilli dönemini ortaya çıkarmıştır

Zorunu yerinden edilme iç savaş, savaş, şiddet, insan hakları ihlali, zulüm, çatışma gibi koşullar akabinde yığınlar halinde ve dikkati çeken rakamlara ulaşan yerinden edilme günümüzde küresel ölçekte Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği 2016 verilerine göre 65,6 milyonla kayıtlara geçen en yüksek rakam olarak açıklanmaktadır (UNHCR, 2017-a). Bununla birlikte, altı yılı aşkın süredir devam eden Suriye’deki iç savaş ve bu savaştan dolayı yurdunu terk eden yaklaşık 5 milyonu geçen kayıtlı mülteci uzun bir zamandır sadece kendi bölgesi için değil tüm etkileriyle küresel ölçüğe yayılmış önemli bir sorunu işletmektedir. Öte yandan BMMYK 2017 verilerine göre 6.3 milyon ülke içinde yerinden edilen ve 4.7 milyon da ulaşılması güç yerlerdeki Suriyeli halkın durumu düşünüldüğünde bu krizin sadece yerel yada bölgesel olmadığı ve olamayacağı aşikardır. *Suriyeli mülteci nüfusun*¹ çok büyük bir çoğunluğuna ev sahipliği yapan Türkiye, mevcut sosyal ve kentsel altyapı yetersizliği, yeni gelen nüfusun yasal, ekonomik ve sosyal anlamda entegrasyonu gibi çok çeşitli ve ağır sorumluluklarla bir anda mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu çalışma da bir tarafla bu krizi hem ulusal hem de uluslararası literatür ve güncel verilerle ele alarak genel bir değerlendirme sunmayı amaçlamıştır. Bu noktadan hareketle çalışmada mevcut literatürde mülteciler ve entegrasyon konusu analiz edilmiş ve bu analiz ışığında da bu türden araştırmalara ve politika üretimine katkı sağlaması amacıyla entegrasyonun boyutlarını ortaya koyan yeni bir yol haritası sunulmuştur. Burada temel hedef çok boyutlu ve çok ölçütlü mülteciler ve entegrasyon konusunda Türkiye’deki Suriyeli mülteciler üzerinden bir mevcut durum analizi sunarak öneriler geliştirmektir.

Mülteciler konusunda başarılı entegrasyonu Thondhlana ve Madziva (2017) göçmenlerin yeni geldikleri toplum içine ‘tam katılımı’ için oluşan/oluşacak gerekliliklere sahip olmak olarak tanımlarken, Ager ve Strang (2008) entegrasyonu anlamak ve başarılı entegrasyonun sağlanmasını dört temelde açıklarlar. İlki istihdam, konut, eğitim ve sağlık gibi temel ihtiyaçlara erişimin sağlanması; ikincisi vatandaşlık ve yasal haklara ilişkin (kurumsal) deneyimler; bir diğeri toplum içindeki sosyal grupların kendi içlerinde ve birbirleri ile kurdukları iletişim ve sosyal etkileşimin pozitif anlamda sağlanabilmesi ve son dayanak da dil, kültür ve yerel çevreye adaptasyon ve bu anlamda güvenli ve stabil bir ortamın oluşturulabilmesidir. Mevcut literatür çalışmaları ışığında, önerimiz entegrasyon araştırmalarına ışık tutabilmesi amacıyla mültecilerin başarılı entegrasyonunun yasal, erişim ve toplumsal olmak üzere üç ayaklı bir yol haritası eşliğinde incelenmesinin yerinde olacaktır. Karar mekanizmalarını içeren, üst ölçekten alt ölçüğe üretilen politikalar ve yasaları kapsayan *Politik – Yasal Boyut* (yasal statü, oturma ve çalışma izinleri/kapsamları ve eğitim sağlık gibi diğer sosyal haklar yine bu başlıktadır). Mekânsal, ekonomik ve sosyal altyapıdaki temel haklara ulaşabilmeyi

¹ Her ne kadar ülkemize gelmiş Suriyeli göçmen nüfusun yasal statüsü ‘geçici koruma altındaki Suriyeliler’ olsa da yasal statünün özellikle konu olması gereken yerlerin haricinde ülkemizdeki bu nüfus ‘Suriyeli mülteciler’ biçiminde ifade edilecektir. Bu ifadenin seçilmesinin nedeni araştırmanın bütününde bir dil birliği oluşturmak ve literatürle yapılacak karşılaştırmaları bu tek dil sathında sunabilmenin yanı sıra, ‘mülteci’ kavramının simgesel olarak farklı kültür, farklı sosyo-ekonomik statü, farklı kişisel tarih ve psikolojik halleri işaret etmesidir (Malkki, 1995).

içeren *Erişim Boyutu* (barınma, iş gücüne katılma ve iş olanaklarına erişim, sağlığa erişim gibi kamu hizmetlerine erişim bu başlık altındadır). Erişim boyutu bir anlamda kendisinden önce gelen yasal boyuttaki politikaların uygulanması, gerçek hayattaki tecrübe edilen karşılığdır. Yerel ve mülteciler arasında daha soyut anlamda değerlendirilebilecek karşılıklı etkileşim, uyum ve kabulü gözeten *Toplumsal Boyut* kadınlar ve çocuklar gibi göç hareketinden doğan olumsuz koşul ve etkilere açık olan hassas grupları, birbiriyle etkileşimi kaçınılmaz olan nüfusun sosyal ve kültürel yapısının, demografik biçimlenmesinin yarattığı pozitif ve negatif etkiler bütünüdür. Bu boyut kendisinden önceki ilk iki boyutun kesişim alanında kalan üretilen politikaların uygulanması (veya uygulanamaması) sonucunda ortaya çıkan sosyal etkileri ifade eder. Buradan hareketle, mevcut durum değerlendirmesi kapsamında Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin entegrasyonu 3 ana başlığı kapsayacak biçimde sunulmuştur: yasal ve yönetsel haklar; barınma ve çalışma koşulları, eğitim ve sağlık koşulları; hassas gruplar: kadın ve çocuk mülteciler ve toplumsal uyum ve entegrasyon. Bu bağlamda bu çalışma öncelikle genel hatlarıyla dünya ve Türkiye ölçeğinde mültecilik ve entegrasyonu ele alacak sonrasında daha detayda önerdiğimiz yol haritası üzerinden 3 ayağı kapsayan genel bir değerlendirme sunacaktır. Son bölümde ise yine literatür verilerinin de ışığında yeni araştırma ve üretilecek politikalara katkı sağlaması amacıyla önerilen yol haritası entegrasyonun boyutlarını sunabilmek amacıyla detaylandırılmıştır.

1.1. Mültecilerin Yaşam Koşulları ve Entegrasyon

“İnsan ruhunun muhtemelen en çok ihtiyaç duyduğu ancak en az önem verilen ihtiyacı *köken almak - kök salmaktır*”² (Weil, 1987:41)

Göç ve mültecilikte bir başka ülkeye geçiş ve yerleşim ister gönüllü bir hareketin sonunda ister zorunlu koşullarla gerçekleşmiş olsun yasal statü ve yaşam koşullarını içerisinde barındıran entegrasyon büyük önem taşımaktadır. Burada ilk etapta göçen nüfus yerleşim yerindeki mahalleyle sorasında semtle, kentle ve bütününde de ülkeyle karşılıklı etkileşim içerisinde. Bu etkileşim kendisini ülke ölçeğinde daha uzun erimde hissettirmekte dolayısıyla da ülke ölçeğinde bu anlamda önlemler alınması, diğer ülke tecrübelerinden de görüldüğü üzere özellikle entegrasyon ve tolerans konularının ülkesel ölçekte değerlendirilmesi zaman alan bir durum olarak kendisini göstermektedir (Hansen, 2003). Hali hazırda küreselleşme süreciyle birlikte kentlerin sosyal dokusu ciddi değişime uğramakta ve bu değişim iş piyasası, sosyal sistemde ciddi dönüşümlere ön ayak olurken Avrupa için özellikle demografik düşüş ve sosyal bölünmelere neden olmakta, böyle bir ortamda gündeme gelen göç hareketleri de yerel halkta pek çok farklı duygu ve endişeye sebep olmuştur: yabancı düşmanlığı (ksenofobi), ırkçılık, sosyal çatışma ve Avrupa'da oldukça bilinen ‘benim arka bahçemde değil - (not in my back yard)’ olguları gittikçe körüklenmiştir (Sunderland 2016; Doomernik ve Glorius 2017). Yine göçle gelen toplumun mevcut topluma adaptasyon sürecinde kaynaklara erişim anlamında (mekânsal, ekonomik ve sosyal altyapı) rekabet içinde olacağı, mültecilerin göç koşulları dolayısıyla bozulan aile yapısı ve beklenmedik bir şekilde göçle gelen nüfusun mevcut nüfusun toplumsal dokusunu değiştirici etkisi de eklenince iki toplum arasında çatışmaların kaçınılmaz olacağı sonucunda da kentlerin geleceği için de endişe yaratacağı vurgulanmıştır (Tibajuka, 2010). Öte yandan, devletler için göçmen nüfusa atfedilen “mülteci”, “sığınmacı”, “göçmen”, “misafir” “geçici koruma altındaki göçmen” gibi sıfatlar altında gruplandırılan nüfus milli düzen bakımından (mekânsal ve hareketleri itibariyle) kontrol altında tutulması gereken gruplar olarak görülürken; biryandan da bu tür sıfatların kültürel, milli ve sosyal kimliğe ilişkin bir dışsallığı işaret eden ve bir nihai geçicilik içinde kalan, belki de hiçbir zaman naturalize edilemeyecek nüfusu örtük anlamda işaret ettiğinin altı çizilmektedir (Malkki 1992:35). Karşılıklı etkileşimlerin iyi yönetilmesi gereken entegrasyon sürecinde, daha başlangıçta yerel olmayan nüfusa atfedilen mülteci, sığınmacı, misafir, geçici koruma statüsü gibi sıfatlar literatürde de sıklıkla üzerinde durulduğu gibi bir yandan göçle gelen nüfusun yasal statüsünü işaret ederken diğer taraftan da kalıplaşmış bir yargı (genellikle de negatif bir gizli anlam taşıyan) ve stereotipi de işaret etmektedir (Colson, 2007; Zetter, 1988). Öte taraftan içinde “geçicilik” içeren bir statü göçle gelen nüfus üzerinde “her an ayrılmaya hazır olma” baskısı oluşturacağı ve kurulacak hayatın mevcut yasal statü dolayısıyla “geçici olma zorunluluğu” yerel nüfusun da yine aynı sıfat dolayısıyla göçle gelen bu nüfusa “geçici – misafir”³ gözüyle bakacağından kabullenmek içselleştirme için çaba sarf etmeyebileceği, dolayısıyla da bu baskı ve durumun genel itibariyle entegrasyonu olumsuz etkileyebileceği ortadadır. Bu anlamda çeşitli çalışmalar ülkemizdeki muğlak kalan bu statüyü “statüsüzlük” olarak tanımlamakta ve eleştirmektedirler (Biner 2016; Erdoğan 2014).

² Orijinali: “To be rooted perhaps the most important and least recognised need of the human soul” Simone Weil 1987:41, burada ifade edilmek istenen aidiyet duygusu, bir yere ait olma ve köken alma ihtiyacıdır.

³ Ki bu “misafir” tanımlamasının Suriyeli mülteci krizinin başında devlet erkani ve yayın organları tarafından kullanılması da bu algıya destek verir niteliktedir.

Dolayısıyla da mülteciler her ne kadar ülkesel idari sınırları aşmış olsalar da aslında halen sosyo-kültürel kimlikte bu sınırlarla hayatlarını devam ettiği dolayısıyla da görünür olmayan sınırlar içerisinde bir entegrasyon kurulma çabasının ortaya çıktığını vurgulamak yerinde olacaktır. Ancak bahsedilen bu etkileri tek yönlü düşünmek eksik kalacaktır, özellikle de ülkede bulunma süresinin uzaması veya biçiminin geçiciden kalıcıya değişmesi bu etkiyi kaçınılmaz olarak karşılıklı kılacaktır. Burada karşılıklı olma durumundan kasıt sadece yeni gelenlerin mevcuttaki yerele farklı ölçek ve konularda etkisi değil, yerelin de benzer şekilde, artık toplumun bir parçası olmak durumunda olan, yeni gelene olan etkisidir. Bir başka deyişle yeni gelenin entegrasyonu mevcuttaki yerelin de toplumsal kabulü sağlayarak uyum koşullarını sağlayabilmesini bütüncül olarak değerlendirebilmek şarttır. Zorlu (2016)'nın Hollanda'da mültecilerin (sığınmacı başvuru merkezinde kalan) yerel halk üzerindeki etkilerini incelediği araştırmasında, yerel halkın bir anlamda ikilem yaşadığı, bir tarafıyla vatanından ayrılıp gelmek zorunda kalan mültecilere yardım etme isteğinde oldukları ve aslında onlara insani bir şefkati gözeterek alan yaratmak istemelerini ancak diğer taraftan da yerleşim yerinin ucuna kurulmuş sığınmacı merkezlerinde kalan bu nüfusun gün geçtikçe artan ve yerel nüfusa yaklaşan sayıları dolayısıyla tehdit oluşturmalarından büyük endişe duyduklarını ortaya koymuştur. Türkiye için ise özellikle sınır illerinde sayıları yerel nüfusa yaklaşan göçmen nüfus (Kilis ili yaklaşık %96'lık bir oranla çarpıcı bir örnektir) bu kapsamda değerlendirildiğinde mevcut ve gelecek zaman dilimleri açısından karşılıklı 'kaygı'nın derinleşmekte olduğu açıktır.

Yine 2000 öncesi dönemde (örneğin İngiltere'nin Hintli ve Pakistan nüfusu için, Fransa'da Kuzey Afrika'dan gelen, Almanya'da çoğunluğu Türk ve Yugoslav olan çeşitli ülkelerden işçi olarak gelen nüfus için) ilkin ve takip eden süreçte gelen göçmen nüfusun bir gün geri döneceklerine inanılmış, politikalar bunun üzerine tasarlanmış ancak zaman içinde bu nüfusun ülkelerinde kalacakları, geri dönmeyecekleri anlaşılınca konunun kapsamı bu nüfusun mevcut nüfusa entegrasyonunu statü, vatandaşlık gibi öncelikle yasal haklar üzerinden çözmeye yoğunlaşmıştır (Hansen, 2003). Bahsi geçen bu Avrupa ülkelerinde göçün başlangıcında göç edenlerin "misafir işçi" olarak tanımlandığı ancak zaman içinde misafirlik ve geçiciliğin kalıcı olma haline evirildiği düşünüldüğünde, ülkemizin de daha uzun erimde benzer bir süreç yaşayacağı ortadadır.

Ülkemiz açısından entegrasyon adımlarına bakıldığında, 2011'den bu yana süregelen krizin başlangıçta bu kadar uzun süreceği tahmin edilememiş dolayısıyla da Türkiye'ye gelen 'misafir' mültecilerin kısa vadede geri dönecekleri düşünülmüş ve bu sebeple de daha ziyade kamplara ve mültecilerin kamplardaki ihtiyaçlarına yönelik adımlar atılmıştı. Erdoğan (2014)'ünde üzerinde durduğu gibi 2011'den 2014 yılına kadar Türkiye'de bulunan kayıt altına alınmamış nüfusun başlangıçta misafir ve nasılsa geri dönecek bir topluluk olarak görülmesi daha sonrasında ise yine aynı sebeple kendileri kayıt altına girmek istemeyen göçmenlerin varlığı, göç akınını tahminin üzerinde bir hızla devam etmesi sonucu sürecin iyi yönetilememesine ve dolayısıyla da nüfusun gerekli ihtiyaçlarının tam anlamıyla karşılanamamasına sebep olmaktadır. Ülkemizde 2017 itibariyle başlangıçta 'misafir' olarak adlandırılan ve YUKK'tan⁴ sonra statüsü geçici koruma olarak belirlenen kayıt altına alınmış Suriyeli nüfusun 3,5 milyonu çoktan geçtiği düşünülürse (ki kayıt dışı göçmen ve kamplarda kalan nüfus ile bu rakam artacaktır) bu nüfusun büyük çoğunluğunun yaşam alanında misafir ya da 'geçici' olmayacağı ve bundan sonra ülkemizde kalması (veya bu niyeti taşımaları) olasıdır. Ayrıca göçle gelen bu nüfusun birbirinden farklı etnik köken ve dini mezheplere mensup olmaları da kabul aşamasından yerleştirilme aşamasına kadar birtakım endişelere neden olmuş (İçduygu, 2015; Bakeer, 2013) ve devam eden süreçte de bu nüfusun çoğunluğu Sünni Müslüman Türkiye toplumuna adaptasyonu safhasında olası çatışmalara neden olacağı ihtimaller arasındadır. Yaman (2016)'nın araştırmasında da vurgulandığı üzere, Suriyeli göçmenlerin iç ilişkileri, kendi iç dinamiklerinde kurdukları ağları ve yaşam pratikleri doğrultusunda kendi mekanizmalarını geliştirmeleri, dolayısıyla da kendi sosyal sermayelerini oluşturdukları ortadadır. Bu nedenle üretilecek politikaların mültecilerin uyum, entegrasyon ve yaşam koşullarını iyileştirmeye ve toplumsal uyum ve kabulün kesin suretle karşılıklı olmasına yönelik adımlar atılması gerekliliği ortadadır. Bu gereklilik Türk ve Suriyeli halklar (ve hatta yine azımsanmaması gereken diğer göçmen halkların da) arasında uzun vadede barışçıl diyalog ve algıların oluşturulması, aksi taktirde toplum içinde bölünmelerin ve düşmanlığın aratacağı beklenmedik bir kaos ortamının ortaya çıkacağı endişesini en akılcı ve sürdürülebilir biçimde bertaraf etmek için de elzemdir.

Küresel ölçekte mülteci ve göçmen nüfusa yardım sağlayan Birleşmiş Milletler Mülteci Komiserliği (BMMK)'nin ilgi alanındaki nüfus ve daha ziyade de kayıtlı mülteciler için izlediği strateji öncelikle bu

⁴ Yabancıların, yasal yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını ve Türkiye'den çıkışını ifade eden (düzenli göç) ile yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını, Türkiye'den çıkışını ve Türkiye'de izinsiz çalışmasını ve uluslararası korumayı ifade eden göç ve ilişik kavramların yasal çerçevesini 4.4.2013 tarihinde kabul edilen 6458 sayılı 'Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu' (YUKK)'dur. Yine bu kanun kapsamında (YUKK 91. Madde çerçevesinde) "Geçici Koruma Yönetmeliği" 2014 yılında kabul edilmiş ve hazırlanmıştır.

mültecilerin sığındıkları ülkede temel ihtiyaçlarının karşılanması ve toplum içinde dışlanmadan entegre olabilmelerine yönelik adımlar atmak biçimindedir. Komiserlik 2017 güncelleme raporunda üç ayaklı strateji olarak eğitim, geçim ve toplumsal refaha erişimi içererek belirlemiştir (UNHCR 2017-b). Ancak bu noktada sayıları 3,5 milyonu geçen Suriyeli göçmenlere ev sahipliği yapan ülkemiz kentlerinin aslında bu denli bir göçmen akınına hazırlıklı olmadığını vurgulamak gerekir. Nitekim Kentsel alanlardaki koşulların kamplardaki imkanlardan çok daha kötü olduğu, göçmenlerin konut bulma, kira ödeyebilme, iş edinme, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişimi sağlayabilmelerinin kentlerde çok daha zorlayıcı bir hal aldığı vurgulanmıştır (ORSAM, 2015; İçduygu, 2015). Ancak yine de her ne kadar yasal statüleri geçici başlığı altında net bir ifade sunmasa da ve kent yaşamına adaptasyonda sıkıntılar oluşsa da “uyum” konusunun kanunda (YUKK 96. Madde) yer almış olması, yeterliliği tartışmaya açık da olsa, önemli bir adımdır.

1.2. Politik-Yasal Boyut

1.2.1. Uluslararası göç politikaları

Özellikle son yıllarda Ortadoğu üzerinden başlayan göç dalgası ve Suriye’deki krizle daha da yükselen mülteci nüfusa hükümetler zaman zaman siyasi nezaket gereği hoş görü göstermekte ve istekli görünmekte ancak zaman zamansa bu konudan doğan hukuki yükümlülüklerini yerine tam anlamıyla getirmemek için stratejiler üretmektedir (Ergüven ve Özturanlı 2013). Bu tarafıyla çoğunlukla siyasi krize dönüşen yoğun göçler ve mültecilikte yasal haklar, göçler tarihinin yapısıyla da değişikliklere uğramış ve her ne kadar Birleşmiş Milletler sözleşmeleri kapsamında değerlendirilse de her ülkenin kendi iç dinamikleri dolayısıyla uluslararası anlaşmaların uygulama biçimlerinde birtakım farklılıkları da beraberinde getirmiştir.

Dünyada mülteci sorununa ilişkin olarak en kapsamlı sözleşme II. Dünya Savaşı’nı takiben Birleşmiş Milletler tarafından kurulan Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği çalışmaları neticesinde 1951’de imzalanan 1954’de yürürlüğe giren Cenevre Sözleşmesidir. 1950’de BMMYK kuruluşunun akabinde imzalanan BMMYK Kanunu devamında ilk kapsamlı sözleşme ve mülteci statüsünü uluslararası ölçekte belirlemeye yönelik olan ve bugün daha halen temel alınan Birleşmiş Milletler Cenevre Sözleşmesi’nin içeriği İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 14. Maddesine⁵ dayanarak hazırlanmıştır. Cenevre Sözleşmesi’nin 1. Maddesi II Dünya Savaşı sonrası Avrupalı mültecileri dikkate almak amacını taşıırken ve 1954’de uygulamaya konan bu sözleşme 1967’de ek bir protokolle ön coğrafi kısıtları kaldırarak yeniden düzenlenmiştir. Burada ilkin gündeme getirilen kısıtlama Avrupa’yı ve Avrupa konseyine üye ülkelerin vatandaşlarına indirgeyen bir yaklaşım sergilerken, protokol bu sınırlandırmayı ortadan kaldırmıştır. Sözleşme insani temel hak ve hürriyetleri dikkate alarak mültecinin tanımını yapan uluslararası ilk sözleşmedir. Türkiye aynı sözleşmeyi 1961 yılında imzalamış, ancak sonradan getirilen protokoldeki coğrafi kısıtlılığın ortadan kaldırılması değişikliğini kabul etmemiş sözleşmeyi ilk haliyle uygulamaya devam etmiştir.

Bu sözleşmeye göre *mülteci* tanımı şöyledir Madde 1:

‘1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır. Birden fazla tabiiyeti olan bir kişi hakkındaki "vatandaşı olduğu ülke" ifadesi, tabiiyetini haiz olduğu ülkelere her birini kasteder ve bir kişi, haklı bir sebebe dayalı bir korku olmaksızın, vatandaşı olduğu ülkelere birinin korumasından yararlanmıyorsa, vatandaşı olduğu ülkenin korumasından mahrum sayılmayacaktır.’

Burada 1. Maddenin içinde daha sonra 1967 protokolünde değişikliğe sebep veren ve dikkati çeken iki ifade vardır, buna göre taraf devletler 1. Maddedeki “1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar” ifadesini ya bu tarihten önce “Avrupa’da meydana gelen olaylar” ya da “1 Ocak 1951’den önce Avrupa’da veya başka bir yerde meydana gelen olaylar” şeklinde anlayacak ve sözleşmeye katıldığı sırada bu ifadelerden hangisini anladığını belirtecektir. Örneğin, bir sonraki bölümde daha detaylı yer bulacağı gibi bu noktada Türkiye bu iki ifade gereğince sözleşmeye katılımını Avrupa’dan gelenlere yönelik bir kısıtlamayla anladığını belirtmiş

⁵ İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi Madde 14: Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır. Gerçekten siyasal nitelik taşımayan suçlardan veya Birleşmiş Milletlerin amaç ve ülkelerine aykırı eylemlerden doğan kovuşturma durumunda bu haktan yararlanılmaz.

bu sebeple de Avrupa'dan göç eden yabancılar mülteci statüsü kazanabilirken, Suriye'den gelenler 'geçici koruma' statüsüyle kayıt altına alınmaktadır.

Cenevre Sözleşmesi ek protokolüyle birlikte genel hatlarıyla mültecilere ülkeye giriş yapan diğer yabancıardan ayırmadan hukuki konulara, iş yaşantısına ve ekonomik yaşantıya mümkün olduğunda eşit katılım hakkı tanımaktadır. Örneğin gayrimenkul alım satımında en az ülke içinde ikamet eden diğer bir yabancı kadar haklara sahip olması şartı (Madde 13); iş gücü piyasasını korumaya yönelik önlemlerden de 3 yıl o ülkede ikamet ettiği, ikamet ettiği ülke vatandaşıyla evlendiği veya ikamet ettiği ülkenin vatandaşlığını taşıyan çocuğunun olması gibi koşullarla muaf tutulması (Madde 17) gibi ifadeler vardır. Benzer şekilde sözleşmede sosyal yaşantıya katılım anlamında ise (temel eğitim, aile yardımı, fazla mesai ödemeleri, çalışma saatine göre ücretlendirme, ücretli tatiller, en az çalışma yaşı, çıraklık ve mesleki eğitim, kadınların ve gençlerin çalışması, sosyal güvenlik, iş kazası veya meslek hastalığı ile ölümden doğacak tazminat gibi) en az vatandaşına tanıdığı haklar kadar hak tanıyacaktır ifadesi yer almaktadır. Buna ek olarak yine aynı sözleşmede taraf devletlerin, seyahat belgesi olmayanlara kimlik belgesi çıkartmak ve seyahatini kolaylaştıracak belgeleri düzenlemek gibi sorumlulukları olduğu belirtilmekte ve en çarpıcı maddelerden biri olan 34. Madde ile de:

'Taraf Devletler, mültecileri özümlemeyi ve vatandaşlığa almayı her türlü imkân ölçüsünde kolaylaştıracaklardır. Vatandaşlığa alma işlemlerini çabuklaştırmaya ve bu işlemlerin masraf ve resimlerini her türlü imkân ölçüsünde azaltmaya özel çaba göstermeleri' gerekliliğinin altı çizilmiştir.

Avrupa özelinde göçe örnek olarak, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında yıkılan kentleri ayağa kaldırmak niyetiyle öncelikle güneydeki ülkelerden kuzey Avrupa ülkelerine gelenler, sonraki süreçte Soğuk Savaşın sonlanmasıyla birlikte yıkılan komünist rejimlerden batıya göç edenler ve Doğu Avrupa ve Türkiye'den işçi olma amacıyla gelen (genellikle geçici işçi olarak düşünülmüştür) insanların oluşturduğu hareketlenme işaret edilebilir. Ancak burada önemli olan gelen göçmenlerin sayılarının bugünkü kriz kadar olmamasından dolayı ve birlik içerisinde geçici gözüyle bakılmalarından (istendiğinde gelişlerin durdurulmasında sıkıntı olmayacağı düşünüldüğünden) ortak kısıtlayıcı bir politika üretilme ihtiyacının 1970lere kadar hissedilmemiş olmasıdır (Hansen,2003; Güleç, 2015). Burada özellikle Almanya'nın misafir işçi alımı politikası örnek gösterilebilir, başlarda güney Avrupa ülkelerinden daha sonrasında Türkiye, Fas, Tunus ve Yugoslavya'dan işçi alan Almanya yaptığı anlaşma gereği bu tür göçmenlerin iş olduğu sürece kalacak ancak ekonominin bozuk olduğu zamanlarda da ülkelere geri dönecek geçici göçmenler olarak görmekte; İngiltere ve Fransa'da ise savaş sonrası işçi talebi yine önce güney Avrupa ülkelerinden (İtalya, İspanya ve Portekiz gibi) sonrasında ise sömürge ülkelerince karşılanmış ve İngiltere sunduğu vatandaşlık vaadiyle Hindistan ve Pakistan'dan bu anlamda yoğun göç almıştır (Hansen 2003). Burada bir başka önemli nokta 1950'lerden itibaren misafir işçi olarak alınanların sonraki zamanlarda ailelerini de getirmesi ve genellikle dışarıdan gelen bu toplulukların doğum oranının yerel halktan fazla olmasıyla Birlik içindeki pek çok ülkenin çok-kültürlü ve çok dilli toplum tecrübesini yaşamaya başlamalarıdır, yani göçmenler daha sonra gitmek için değil kalmak üzere gelmişlerdir.

Ancak zaman içinde misafir göçmenlerin, yerel halk tarafından maaş-kıran (wage-depressor) olarak görülmeleri, hızla artan sayılarıyla oluşturdukları çok kültürlülük ortamı ve farklılıkları neticesiyle de başlangıçta hoşlukla karşılanan göçmenler artık birlik içindeki yerliler için birer tehdit olarak algılanmalarına sebep olmuştur (Gabaccia ve diğerleri 2004; Hansen 2003; Lindstorm,2005). Bu tarihten sonra, özellikle de 1990'lı yılları takiben değişen göç profili Birlikteki devletler tarafından 'iç güvenlik' endişesi doğurmuş ve ilkin ülkesel ölçekte, sonrasında birlik ölçeğinde çözülmeye çalışılan göç sorunsalı 2000'li yıllardan sonra ise daha 'global' bir yaklaşımı gündeme getirmiş ve göçe yönelik öneri ve tedbirlerin henüz birlik topraklarına varılmadan alınması gerekliliği üzerinde durulmuştur (Samur, 2008). Dolayısıyla da başlarda ekonominin alanında olan göçmenler ve göçmen işçi konusu zaman içinde ülkelerin ve birliğin siyasetinde de kendine yer bulmuştur.

Öyle ki İngiltere için 1964-1972 arası dönemde tüm basın ve siyasi arenalarda bu konu bazen alaycı ve ezici bazense eleştirel bir biçimde ele alınmış, seçim malzemesi olarak kullanılmış ve bu durum kimi bölgeler için mevcuttaki ayrılıkçı ve kimi zaman da ırkçı (hatta ırklar arası şiddete sebebiyet veren) düşünce yapısını iyice kuvvetlendirmiştir (Hansen 2003). Ev sahibi ve mülteci halk arasında bu türden ayrılıkçı duyguların kışkırtılması, bu halklar arasında günlük yaşantıda düşmanca tutumlara ve entegrasyon sürecinde problemlere yol açmıştır. Bir başka örnek olarak da II. Dünya Savaşından sonra Batı'ya doğru yaşanan göç dalgasının Batı Avrupa ve Amerika'nın etnik yapısını yenden şekillendirdiği (Cizreli, 2015) ve hatta son dönemde ABD ve komşusu Meksika arasında 1970'lerden sonra hız kazanmış göç dalgasında geline

noktada ABD Başkanı'nın iki ülke arasına duvar örme politikasını gündeme getirmesi küresel ölçekte ve uzun vadede yaşanan tecrübeleri özümsemek açısından dikkate alınmalıdır.

Avrupa Komisyon toplantıları raporlarına bakıldığında ise Komisyon 1999 yılına kadar göç ve mülteciliğe ilişkin kısa değerlendirmelerde bulunulmuş, hatta 1993'teki Kopenhag raporunda temel hedef göçmenlerin Birlik ülkesi vatandaşlarıyla eşit haklara sahip olması gerekliliği iken ve 'İrkçılık ve Yabancı Düşmanlığının önlenmesi' başlığı altında kendine yer bulmuş, sonraki yıllarda bu konunun yanına vize politikalarının geliştirilmesi, yasa dışı kadın ve uyuşturucu ticareti gibi uluslararası suçların önlenmesine yönelik konular da eklenmiş, göç ve sığınmacılık daha ziyade 'Adalet ve İçişleri' başlığı altında yada 'Özgürlük, Güvenlik ve Adalet: organize suçlar ve uyuşturucuya karşı eylemler' başlıklarına alınmıştır. Takip eden 1998 yılında Irak'tan gelen yoğun göçe ilişkin önlemlerin alınması gerekliliğinden bahsedilirken, Avrupa Komisyonu⁶ toplantılarında sınır güvenliği ve Rusya gibi komşu ülkelerle yapılacak ortak programlarla bu güvenliğin sağlanmasına ilişkin adımların atılması gerekliliği ortaya konmuştur. İlk kez 1999 yılında Tampere toplantısında Avrupa Birliği'nde Ortak Göç ve Sığınmacı Politikası başlığı açılmış ve kaynak ülkelerle iş birliği, AB ortak sığınmacı sistemi, yasal yollarla Birliğe gelenlere karşı eşit hak ve yaklaşımları gösterilmesi, göç dalgalarının yönetimi gibi konulara detayda değinilmiştir. Burada tetikleyici unsur 1990'ların başında Yugoslavya'da yaşanan olaylar ve 1990'ların ortalarında Kosova'da yaşanan olaylardır. 2000'li yıllar sonrasında ise Avrupa Komşuluk politikalarıyla Birlik içinde ve kaynak ülkelerle göç konusunda iş birliği yapılması gerekliliği, sonrasında ise 'Göçe Yönelik Global Yaklaşımlarla' konuyla ilgili olarak ortak politikaların birlik ve komşuluk sınırlarının ötesinde değerlendirilmesi gerekliliği ifade edilmiştir. Bu kapsamda ve 1990'lı yıllarda yaşanan mültecilik başvuruları ve ani göç dalgalarından ötürü, 'geçici koruma' kavramı AB için gündeme gelmiş ve 2001 yılında AB Geçici Koruma Yönergesi kabul edilmiştir⁷.

2011 yılında patlak veren Suriye krizi sonrası döneme bakıldığında ise, Avrupalı devletlerin bazılarının duyduğu 'iç güvenlik' endişesi, Hollanda'da Göçten sorumlu kademeler tarafından üzerinde durulmuş ve Suriyeli mültecilerin kabulü ve entegrasyonu konusunda, durumun her ne kadar insani bir görev olsa da bu görevin maliyetinin çok yüksek olduğunu dolayısıyla da kabul edilecek göçmenlerin hem kontrol altında tutulması hem de sayılarının muhakkak kısıtlanması gerekliliğinin altı çizilmiştir (Doomernik ve Glorius 2017). Özellikle Suriye kriziyle birlikte, Akdeniz üzerinden yasa dışı girişlerin de artmasıyla Birlik topraklarında da göç ve sığınmacılığa ilişkin endişeler artmış, konu bu tarihten sonra komisyon toplantılarında daha geniş yer almıştır. 2015 Mayıs'ında göçe ilişkin bir gündem oluşturulmuş, Kasım ayında ise Göç Hakkında Valletta Zirvesi⁸ yapılmıştır. Yine aynı tarihte resmi olmayan liderler toplantısı düzenlenmiş ve bu toplantının ana konusu mülteci krizine ilişkin Türkiye ile iş birliği olurken, Başkan Donald Tusk'ın bu toplantıdan sonra "şüphesiz ki Şengen'in geleceği tehlikede ve zaman daralıyor" sözleri birlik içinde Suriyeli mülteciler ve genel hatlarıyla göçün ne denli büyük bir sorun olduğunu ve Türkiye'nin de bu konuda ne kadar kilit bir konumda yer aldığını göstermektedir (EU Council, 2015). Aynı dönemi takiben AB devlet başkanları Türk hükümetiyle ayrı bir toplantı gerçekleştirmiş, burada karşılıklı sorumluluklarla AB'ye yasa dışı göçün önüne geçilmesi, özellikle Türkiye'den AB'ye mültecilerin geçişinin durdurulması buna karşılık da AB'nin Türkiye'ye maddi kaynak temin ederken bir yandan da AB üyelik sürecinin yeniden canlandırılmasına ilişkin kararlar alınmıştır. Takip eden yıllardaki toplantılarda Türkiye'ye sağlanacak maddi yardım (Türkiye'de kurulacak AB mülteci tesisi için AB'nin 3 milyar dolarlık yardımının nasıl yapılacağı gibi) ve göçe ilişkin kararların uygulanmasına yönelik toplantılar düzenlenirken, uluslararası koruma kapsamına girebilen (yani Ab tarafından seçilebilen) Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin İtalya ve Yunanistan'da yeniden yerleştirilmelerine (*resettlement*) ilişkin görüşmeler ve AB sınır güvenliğinin sıkılaştırılmasına ilişkin kararlar alınmış ve takip eden günlerde, Mayıs 2016'da AB Ortak Mülteci Sistemi⁹ teklifi görüşülmüştür. Bu teklif uyarınca mevcuttaki *Dublin Sisteminin*¹⁰ yenilenmesi öngörülmüş ve burada

⁶ Komisyon toplantı raporları için http://ec.europa.eu/archives/european-council/index_en.htm

⁷ "COUNCIL DIRECTIVE 2001/55/EC" <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32001L0055> Bu yönerge özellikle Yugoslavya ve Kosovada yaşanan olay sonrasında ileriki zamanlarda olası kitlesel sığınma durumlarına yönelik olarak birlik içerisinde ortak bir politika üretmek amacıyla hazırlanmıştır.

⁸ Her ne kadar bu zirvedeki temel konu Afrika ülkelerinden gelen göç ve bu ülkelerin göçün önüne geçilebilmesi için ekonomik ve sosyal anlamda güçlendirilmesi olsa da göçe ilişkin üretilen hedef ve politikaları görmek açısından önemlidir.

⁹ European commission Press release "Towards a sustainable and fair Common European Asylum System" Brüksel, 4 Mayıs 2016

¹⁰ Dublin Sistemi Birlik ülkeleri içinde göçmen/mültecinin başvuru yaptığı ülkenin sorumluluklarını belirleyen temeli 1990lı yıllarda Dublin sözleşmesi olarak başlayan ve yıllar içinde revize edilen ancak Dublin Sistemi olarak 2013'te kabul edilen bir sistemdir, buna göre birlik topraklarına ilk giriş yapılan ülke ya da AB vatandaşı olmayan göçmene vize veren ülke mülteci başvurusuyla ilgili sorumluluğu taşımaktadır. Burada Birlik toprakları genelinde sorumlu ülkenin ortaya konması için tüm izinsiz girişler için parmak izi ağı (Eurodac Bilgi Sistemi) oluşturulması kararı vardır. Göçmen ya da mülteciler işlemlerinin devam edebilmesi için birlik topraklarına ilk giriş yaptıkları ülkeye geri gönderileceklerdir. Ancak gündemdeki Suriyeli mülteci krizinin aynı şekilde devam edeceği düşünülürse, Birlik topraklarına ilk giriş yapılan ülkelerle sınırlanan bu sistem sürdürülebilir bir

sorumlulukların Birlik ülkeleri arasında daha sürdürülebilir paylaşıldığı ve mültecileri ve başvurularının daha dikkatli değerlendirildiği 'ikincil hareketlerin'¹¹ caydırıldığı bir yenileme kararlaştırılmıştır. Bu yenilemede Birlikteki her ülkenin büyüklüğüne ve mevcut refah seviyesine göre bir referans sayısı hesaplanacak ve ülkelerin içlerinden orantısız bir biçimde (hesaplanan referansın %150 ve üzeri gibi) mülteci başvurusu talebi olan ülkeye (mültecinin geldiği ülkeye bakılmaksızın) tüm yeni başvurular durdurulup başka ülkeye yönlendirilecektir. Bu noktada mülteci başvurusunun yönlendirildiği yeni ülke bu yönlendirmeyi kabul etmek istemezse kabul etmediği her başvuru için mültecinin gönderileceği başka ülke için ihtiyaçların karşılanabilmesi amacıyla 250.000 Avro ödeyecektir.

Küresel ölçekte II. Dünya savaşından bu yana en yüksek seviyede etkisini gösteren göç ve mültecilik konusu "kimseyi arkada bırakma (leave no one behind)" başlığı altında takip eden dönemde 23-24 Mayıs 2016 Türkiye'nin ev sahipliği yaptığı ve ilk kez düzenlenen Dünya İnsani Zirvesinde de gündeme gelmiştir. Suriye Krizinden sonraki dönemde yapılan toplantı ve zirvelerde genellikle göç ve mültecilik kaynak ülkelere destek sağlanması, Avrupa Birliği ülkelerinin üzerindeki yüklerin hafifletilmesi ve bunun için ekonomik destek sağlanması, mültecilerin başvuru yaptıkları ülkelerde haklarının korunup insanı şartların oluşturulması konuları etrafında toplanmıştır, Japonya'da düzenlenen G7 Zirvesi de benzer endişeleri konu edinmiş, ancak yine mülteci krizinde yasa dışı hareketin AB'ye olan yönelimin azaltılması ve bu anlamda Türkiye ile yapılan anlaşmanın altı çizilmiştir, ilerleyen dönemlerde benzer anlaşmaların Ürdün ve Lübnan'la yapılması için de teklif götürülmüştür. Burada ülkemiz için önemli olan konu son dönemde yapılan ortak görüşmelerin özellikle AB Türkiye arasındaki Suriyeli mülteci krizine ilişkin diyalog ve anlaşmaların başlamasından sonra mülteci akının Avrupa topraklarına doğru ilerleyişini azaltmak amacını taşımasıdır, yani burada mültecilere insani yardımın ötesinde Birliğin sadece kendini düşünerek aldığı birtakım kararları Türkiye'ye yanında başka stratejik unsurlar da sunarak kabul ettirme çabası vardır. Bu görüşmelerin bazılarında AB Mavi kart uygulamasının revize edilmesiyle AB'ye bilim ve ekonomik anlamda katkı sağlayacağı düşünülen mültecilerin (Birliğin özenle eleyip seçtiği) kabulünün kolaylaştırılması, yeni AB Ortak Mülteci Sistemi (The Common European Asylum System¹²) ile de mülteci başvurusu kabul edilen göçmenlere oturma izni, çalışma izni, iş gücü piyasası ve sağlık hizmetlerine erişimin sağlanması, başvuruları kabul edilmeyen göçmenlerin ise geldikleri ülkelere veya transit ülkelere geri gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Yine bu sistem kapsamındaki ana mevzuat beş basamaklıdır.

1. *Sığınma başvurusu prosedürü yönergesi*: adil ve etkili sığınma başvurusunun garanti edilebilmesi ve bunun için ortak standart tedbirlerinin geliştirilmesi
2. *Kabul koşulları yönergesi*: mültecilere asgari yaşam standartlarının sağlanabilmesi için ortak standartların oluşturulması (bu noktada başvuru sahibinin barına, yiyecek, iş ve sağlık hizmetlerinden yararlanabilmesi sağlanmalıdır)
3. *Yeterlilik yönergesi*: uluslararası koruma sağlanabilmesi için ortak bir zeminin oluşturulması ve hak sahiplerinin oturma izni seyahat belgeleri, iş piyasasına erişim, eğitime erişim sosyal yardım ve sağlık hizmetleri gibi haklarının öngörülmesi.
4. *Dublin yönetmeliği*: sığınma başvurusunun hangi Birlik üyesi ülke tarafına yapılacağı belirlenmesi
5. *EURODAC yönetmeliği*: AB sığınmacı parmak izi ağı oluşturulması ve sığınma başvurusu nereden AB üye ülkelerinden hangisine yapılırsa yapılsın parmak izi bilgisinin bu sisteme aktarılması.

Son dönemde Birlik topraklarına da yönelen çoğu Suriyeli Ortadoğu'dan gelen mültecilere ilişkin göçmen seçen tavır ve genel hatlarıyla göçmen baskısını ve sayısını azaltmaya yönelik bu hedefler öyle ki Türkiye'nin yıllardır süren ancak bir sonuca ulaşamayan AB üyeliği müzakerelerinin dahi (sadece söylemde de kalsa) yeniden canlandırılmasına vesile olabilmektedir. Bu sebeple de AB'nin *göçmen seçici tavrına*¹³ karşın Türkiye'nin de açık kapı politikası hem ülkemiz hem de ülkemizde geçici koruma altındaki ya da yasa dışı yollarla giriş yapan mültecilerin üzerindeki ekonomik, sosyal ve yasal baskıların ne kadar yoğun olduğu ve

yapı sunmamaktadır, bu nedenle de sistemin yenilenmesi öngörülmüştür. Dublin sisteminin ilk hali BMMYK ve Avrupa Konseyi Mülteci ve Sürgün Kişiler (ECRE – European Council on Refugees and Exiles) tarafından da oldukça eleştirilmiştir.

¹¹ Raporda bu 'asylum shopping' terimi ile ifade edilmiştir. Bu ifade mültecinin aynı anda birden fazla ülkeye mülteci başvurusu yaparak şansını denemesi ya da ilk giriş yaptığı ülkeyi araç olarak kullanıp nihai hedefte başka bir ülkede mültecilik başvurusu yapması amacını tariflemektedir.

¹² AB Komisyon ve zirveleri kronolojik anlatımı ve raporlara ulaşmak için <http://www.consilium.europa.eu/en/policies/migratory-pressures-old/history-migratory-pressures/#40802205686>

¹³ Burada vurgulanması gereken bir diğer konuda bu tavrın AB için yeni olmadığı, İngiltere'nin 1971'de yürürlüğe koyduğu göç, Almanya'nın 2000 de imzalayıp 2002 de kaldırdığı göçmen yasalarında "becerili göçmen- skilled migration" tavrına yönelik olarak çalışma ve dolaysıyla oturma izinlerini vermeyi hedeflediği bilinmektedir (Hansen 2003).

kısa, orta ve uzun vadedeki olası derin etkilerinin ne denli önem taşıdığını gösterirken, AB'nin de aslında raporları ve toplantılarında kullandığı bütünleştirici, adil ve yardıma açık dilin aslında gerçekte ve uygulamada bazı noktalarda birer retorik olarak kaldığı ortaya çıkmaktadır.

1.2.2. Türkiye’de Mültecilik: Yasal Statü ve Haklar

Türkiye’de göçmenlik ve yasal statülerini de konu edinen ilk kanun 1934 yılındaki 2510 sayılı İskân Kanunudur. Ancak bu kanun uygulamaya yönelik ifadelerde ve farklı ırk gruplarını içermeye oldukça eksik kalmış ve Türk soylu ve Türk kültürüne bağlılığı göçmenlikte temel alan bir yaklaşım sergilemiştir¹⁴. Bu kanun uzun yıllardan sonra 2006 yılında revizeye uğramıştır (Kanun No.5543), ancak bu kanunda da kendisinden öncekine benzer bir şekilde Türk soyu ve kültürü vurgusu yer almakta fakat farklı olarak iskân yardımı alan ve almayan şekilde ikiye ayrılmaktadır, bu noktada bu yardımı alanlar iskanlı göçmen almayanlarsa serbest göçmen olarak nitelendirilmiştir (İnan, 2016). Yanı sıra yabancılara yönelik 1950 yılında çıkarılan 5682 sayılı Pasaport Kanunu ve 5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de ikamet ve Seyahatleri Hakkında Kanunları bulunmaktadır. Bununla birlikte 1982’de kabul edilen Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 16. Maddesinde de yabancılarla ilgili olarak “Temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir” ifadesi yer almakta dolayısıyla da yine göç ve mülteciliğe ilişkin hususların milletlerarası hukuka uygun bir biçimde düzenlenmesi gerekliliğine vurgu vardır. Uygulamaya yönelik olarak da 1994 yılında onaylanan “Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” ve 2010 yılında da Avrupa Birliğine uyum sürecinde gerekli olan yasal çalışmaların devamı niteliğinde iltica ve göç alanında hazırlanan ulusal eylem planındaki çalışmalar tamamlanmaya kadar geçen sürede uygulanacak bir takım düzenlemeler için “Mülteci ve Sığınmacılar Genelgesi” yürürlüğe konmuştur. Bu yönetmelik ve genelge kapsamında sığınmacılar ve ilticacılar konularına göre Emniyet Müdürlüğü, ilgili Valilikler ve İçişleri Bakanlığı sorumluluğundayken, sonraki yıllarda yapılan yeni yasa ve yönetmeliklerle sorumluluk 2013 yılında kurulan ve sivil bir yapılanması olan Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne verilmiştir.

Türkiye’nin son dönemde karşılaştığı yoğun göç dalgasına karşı aldığı tedbir ve öneme yönelik yürütülen çalışmanın sonucunda 30/03/2012 tarihinde “Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge” İçişleri Bakanlığı tarafından yürürlüğe konulmuştur. Bu yönergeyle Suriyeli sığınmacıların statüsü belirlenmiş ve ‘geçici koruma’ statüsü verilmesi kararlaştırılmıştır. Bu kararı takiben şu anki en güncel kanunumuz yabancıların, yasal yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını ve Türkiye’den çıkışını ifade eden (düzenli göç) ile yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını, Türkiye’den çıkışını ve Türkiye’de izinsiz çalışmasını ve uluslararası korumayı ifade eden göç ve ilişik kavramların yasal çerçevesini 4.4.2013 tarihinde kabul edilen 6458 sayılı ‘Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’ (YUKK)’dur.

Türkiye, 2013 tarihinde onayladığı ‘Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun haricinde uluslararası platformda imzalanan ve taraf ülkelerin ve uygulayıcı kuruluşların temel aldığı 1951 Cenevre Sözleşmesini 1961 de onaylayarak tabi olmuştur. Ancak Türkiye için bu kanunu kapsamı diğer bazı taraf ülkelerdekinden farklıdır. Önceki bölümde belirtildiği gibi sözleşmenin ilk halinde yer alan Avrupa temelinde coğrafi ve ‘1 Ocak 1951’i zamansal olarak ifade eden kısıtlılık 1967 New York Protokolünde ortadan kaldırılmıştır. Ancak Türkiye, Bakanlar Kurulu’nun 1 Temmuz 1968 tarihli kararı ile protokole katılmışsa da sözleşmedeki coğrafi kısıtlamayı kaldırmamış ve günümüzde de halen bu şekilde uygulamaktadır. Bu haliyle Türkiye’nin Sözleşmeyi coğrafi kısıtlılık ile imzalamış olması Avrupa Ülkeleri dışından gelen sığınmacılara mülteci statüsü tanımayacağı anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, ülkemize yasal yollarla gelen geçici koruma statüsündeki yabancılar özellikle de son yıllarda Suriye’den gelenler ilkin ‘mülteci’ sıfatından kaçınılarak öncelikle ‘misafir’ olarak anılmış daha sonra 2012 de onaylanan yönergeyle ‘geçici koruma’ altında statüleri belirlenmiştir. Daha sonra kabul edilen YUKK göç ve mültecilik kavramlarını daha detayda ele alırken, geçici koruma altındaki mültecileri daha detayda kapsayan “Geçici Koruma Yönetmeliği” 2014 yılında kabul edilmiş ve YUKK 91. Madde çerçevesinde hazırlanmıştır.

YUKK kanununun hazırlanmasına etken pek çok sebep oluşmuştur: kendisinden önce yürürlükte olan kanunların yetersiz kalması; Türkiye’nin uluslararası platformdaki yükümlülüklerini yerine getiremeyişi bu

¹⁴ Kanunda bu yaklaşımın temel sebebi Osmanlı Devleti’nin iskân politikasına ve bu dönemde iskan edilen muhacirlerin Türk kültürü (ve hatta dini) içerisinde kaynaştırılmaması olarak gösterilmiş ve temel amaç olarak ulus devlet idealini benimsemesi olarak ifade edilmiştir (İnan, 2016).

yüzden de AHİM tarafından aleyhte kararlar çıkması gibi konular kapsamlı bir kanuna ihtiyacı ortaya çıkardığı gibi bir yandan da AB müzakere sürecinde, özellikle “24. Fasil – Adalet, özgürlük ve Güvenlik” kapsamında, Başbakanlığın yürürlüğe koyduğu (2003 ve 2005 tarihlerinde) eylem programları (2003 tarihli Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı” doğrultusunda hazırlanan “İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı” - İltica ve Göç Eylem Planı) yine YUKK kanunu hazırlanmasına önyak olmuştur (GİGM, 2013).

Dolayısıyla, YUKK kendisinden önce gelen kanunların aksine daha kapsamlı, hak ve özgürlükleri daha önemseyen bir yapıya sahiptir. Bu noktada kendisinden önceki yasalarda ‘mülteci’ ve ‘sığınmacı’ olarak iki ayrı tanımlamayla verilen kavramların yerine, ‘mülteci’, ‘şartlı mülteci’, ‘geçici koruma’ ve ‘ikincil koruma’ gibi kavramları getirmiştir. Ancak her ne kadar bu yeni yasa öncekilere göre daha kapsamlı bir anlayışa sahip olsa da mülteci ve geçici mülteci kavramlarını Avrupa ve diğer ülkeler olarak ayırmakta bu anlamda da örtük bir ayrımcılığın önünü açma ihtimalini doğurmaktadır. Çeşitli kaynaklarda bu konu üzerinde eleştiriler dile getirilmiş bununla birlikte uzun vadede Türkiye’nin göçmen nüfus kriziyle daha sürdürülebilir baş edebilmesi için de son kanundaki bu ayrılıkçı yaklaşımın daha özgürlükçü ele alınmasının altı çizilmiş ayrıca İskân Kanununda göçmen tanımlamasını sadece ‘Türk ırkından ve kültüründen’ ifadesiyle sınırlaması yine getirilen eleştiriler arasında yerini almıştır (İçduygu, 2015 içinde Executive Summary, İnan 2016). Ancak diğer taraftan, Avrupa Birliği Müktesebatı uyum programı kapsamında oluşturulmaya çalışılan uluslararası göç stratejileri de Türkiye’yi bu anlamda Avrupa Birliği’nin söylem ve isteklerine kısmen bağımlı kıldığını belirtmek gerekir.

YUKK’nda verilen ve Uluslararası korumaya tabi tutulabilecek (Suriyeli göçmenlerinde yasal statülerini içeren) koşulları belirten tanımlar şöyledir:

Mülteci: Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüyü, (Madde 61)

Şartlı Mülteci: Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüyü, (Madde 62)

*Geçici Koruma*¹⁵: Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara sağlanan korumayı belirtir (Madde 91). Bununla birlikte geçici korumanın üç temel unsuru vardır: Açık sınır, açık kapı politikası ile ülke topraklarına kabul; geri göndermeme ilkesi ve gelen kişilerin temel ve acil ihtiyaçlarının karşılanması.

YUKK 91. Madde çerçevesinde kabul edilen Geçici Koruma Yönetmeliği, geçici korumayı daha detayda şöyle ifade eder: Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılardan¹⁶ haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılara uygulanır. Yine geçici korumanın uygulandığı süre boyunca yönetmelik kapsamındaki yabancılardan bireysel uluslararası koruma başvuruları, geçici koruma tedbirlerinin etkin işleyebilmesi açısından işleme konulmayacaktır; geçici koruma kapsamındaki yabancılara üzerinde yabancı kimlik numarasının da yer aldığı ‘geçici koruma kimlik belgesi’¹⁷ verilir; geçici koruma kapsamında öncelikle yabancıların özel koşulları da gözetilerek geçici barınma merkezlerine (AFAD ile işbirliği sağlanarak) yönlendirilirken kamu düzeni ya da güvenliği ya da

¹⁵ GİGM kaynaklarına göre geçici koruma ve uluslararası korumaya ilişkin iş ve işlemlerden Uluslararası Koruma Dairesi Başkanlığı sorumludur (GİGM,2013)

¹⁶ Maddenin bu kısma kadarı 91. Madde ile aynıdır.

¹⁷ Bu belge ikamet izni yerine geçemez, Türk vatandaşlığına başvuru ya da geçiş hakkı sağlamaz.

sağlığı yönünden sakınca görülmediği takdirde Genel Müdürlük kararı ile geçici koruma altındaki yabancıların illerde kalmasına izin verilir, gibi ifadelerle geçici koruma statüsü detaylandırılmıştır.

YUKK ile ilk kez düzenlenen bir başka konu ise “geri göndermeme” ilkesidir, bu kapsamda ülkemize gelen yabancılar zulüm göreceği bir ülkeye geri gönderilmemesi kanunla düzenlenmiştir. Yine aynı yönetmelik kapsamında geçici koruma altındaki yabancılara sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler ile tercümanlık ve benzeri hizmetleri sağlanabileceği belirtilmiştir (Madde 26). Ancak yönetmeliğin detayında bu tür hizmetleri barınma merkezleri genelinde nasıl ve hangi koşullarda verileceği üzerinde durulmuş, kentlerin içinde yaygın ve yoğun halde bulunan geçici koruma altındaki yabancılar için bu hizmetlerin hangi kapsamda verilebileceğine ilişkin ilgili kurumların (ör. Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı gibi) “görüşü veya sorumluluğuyla” ifadeleri hariç net ifadeler yer verilmemiştir. Bununla birlikte Kaya ve Yılmaz Eren’in (2014) de üzerinde durduğu gibi “sağlanabilir” ifadesi bu hizmetlerin zorunlu olarak verilmeyeceği, karar mekanizmasındakilerin inisiyatifine bağlı olacağı anlamını içermekte ve 1951 Uluslararası Cenevre sözleşmesinin aksine “haklar” yerine “hizmetler” ifadesinin tercih edilmesi yine konuyu muğlaklaştıran ve inisiyatife bırakan bir tablo çizmektedir.

Hazırlanan tüm bu kanun ve yönetmelikler ve ülkemize sığınan başta Suriye olmak üzere diğer 3. Dünya ülke vatandaşlarına verilen statü gözetildiğinde halen bir belirsizliğin sürdüğünü söylemek yanlış olmaz. Yine Göç İdaresinin resmî sitesi incelendiğinde, Suriyeliler özelinde verilen istatistiki verilerin haricinde, yasa ve yönetmelikler ve bunlara ilişkin daha ziyade geçici barınma merkezlerinde alınan tedbir ve uygulamalardan bahsedilmekte oysa ülkemize giriş yapan kayıtlı Suriyeli göçmenlerin %90ını oluşturan kent mültecilerine ilişkin atılan adımlara “sağlık, eğitim ve gıda yardımı sağlanmaktadır” genel ifadesi dışında yer verilmemiştir. Bu da yine yönetmeliklerin genel hatlarıyla kapsamlarının barınma merkezlerinde ikamet eden Suriyelilere ilişkin olmasını, geriye kalan sayıları 3,5 milyonu geçen geçici koruma altındaki Suriyelinin durumunun yasal statü, haklar ve yaşamın tüm alanlarına entegrasyon anlamında belirsizliğini koruduğunu göstermektedir.

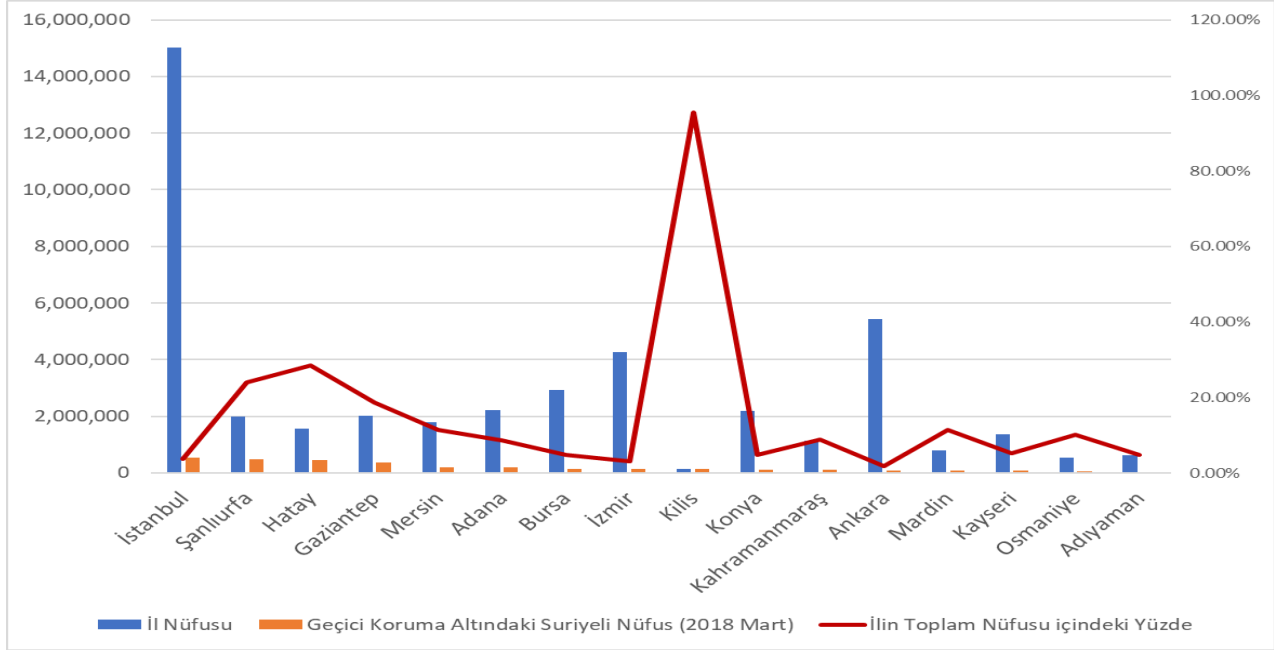
1.3. Erişim Boyutu

1.3.1. Mültecilerin Barınma ve Çalışma Koşulları

Dünya nüfusunun neredeyse yarısından fazlasının artık kentlerde yaşamakta olduğu ve bu haliyle de kentleşmenin gün geçtikçe hızla yoğunlaştığı düşünüldüğünde insanların gıda, giyinme, su (ve sanitasyon), barınma, sağlık ve eğitim gibi temel ihtiyaçlarının giderilmesi baskısı da mekânsal ve altyapısal olarak kentlere yüklenmiştir. Suriye’de yaşanan gibi bir kriz ertesinde de yoğun göç alan kentler çoğunlukla hazırlıksız yakalanmakta ve yeni gelen nüfusun bir kısmına en temel ihtiyaçları sağlamakta bile güçlük çekmektedirler. Bu durum özellikle gelişmekte olan ülkelerde ve bu ülkelerin hâli hazırda kaynakları kısıtlı ve kendine yeter küçük ölçekli kentlerinde daha derinden hissedilmektedir (Zetter ve Deikun 2010). Politik boyutla da doğrudan ilişkisi olan barınma ve iş gücüne katılım olanakları meselesi üretilecek uygun politikalarla gelen mülteci gruba imkân sağlayan ancak bu imkânı sağlarken de yerel nüfusu göz ardı etmeden birlikte ele almayı gerekli kılmaktadır. Bu noktada, daha varlıklı mülteciler daha iyi koşulları yaratabilme imkanına ilkin bu iyi ekonomik koşulları sayesinde sahip olabiliyorken (ör. Ülke içinde yaşamak istedikleri şehri seçme ve kendi iş olanağını yaratma, paralı eğitim-sağlık imkanlarına erişim gibi), bu imkana ekonomik olarak sahip olamayan kesim özellikle ülke içinde mobil olamama (pek çoğunun ilk varış noktaları olan sınır illerinden öteye geçemeyerek buralarda yoğunluk oluşturduğu düşünüldüğünde) barınma ve iş gücüne katılımında daha zorlu koşullara maruz kalmakta ve yerel nüfusla da bu anlamda karşı karşıya gelmektedirler (Kanat ve Üstün 2015). Yine Kanat ve Üstün’ün ifade ettiği gibi konut, beslenme, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim mevcut yerel kapasite olanakları ve bürokratik güçlüklerle ilintiliyken, iş gücüne katılım yasal çerçeve ve politik hassasiyetle daha yakından ilintilidir.

Göçen nüfus salt rakamsal yani statik ve anlık bir veri olarak değerlendirmek veya algılamak ‘krize’ dönüşmüş kitlesel sığınmayla gelen göç hareketinin gerçek ve an be an devam eden canlı etkilerini yok sayan umarsız bir değerlendirme olacaktır. Unutulmamalıdır ki göçen nüfusun etkisi salt göçme eyleminin gerçekleşmesiyle kalmayacak topyekûn yeni bir yaşam kurma hareketinin varılan yerdeki topluma/toplumla karşılıklı devingen bir etkileşimi yatayda, dikeyde ve tüm kesişim noktalarına nüfus ederek siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel boyutlarıyla sunacaktır. Bu anlamda göçen nüfusun ne rakamsal olarak ne de yaşamsal olarak geldiği andaki gibi kalmayacağı unutulmamalıdır. Grafik 1’te görüldüğü üzere Suriyeli geçici koruma altındaki nüfusu yerleştikleri illerin nüfusuna oranla incelediğimizde büyük metropollerin yanı sıra dikkati çeken özellikle sınır ve sınıra yakın iller olmuştur. Her ne kadar bazı çalışmalar bu göç hareketinde

mültecilerin bazı illerdeki akraba ve aşiret bağlarının göç süreci açısından sorunsuzluğu sağladığını belirtse de (Kaypak ve Bimay 2016) özellikle Kilis'te mevcut nüfusa neredeyse eşit miktarda mülteci nüfus barınmakta ve geldiği yerde kendi ekonomisini ve talep piyasasını yaratan nüfusun bu denli yoğunluğunun oluşturduğu yerel-mülteci etkileşiminin bu tarafıyla biçim değiştireceği unutulmamalıdır.

Grafik 1. Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin dört büyük metropole ve diğer şehirlerde de mevcut nüfusa oranla en yüksek yüzdeye sahip iller bağlamında gösterimi

Kaynak: GİGM Mart 2018 verilerine dayanılarak hazırlanmıştır

Burada yine özellikle altı çizilmesi gereken nokta Suriyelilerin kendilerini Türkiye’de kalıcı olarak gördükleri, bu nedenle kendilerine ‘misafir’ denmesinden hoşlanmadıkları, vatandaşlık verilecek olursa hemen kabul edecekleri, ülkelerindeki savaş koşullarının normale dönme ihtimalinde oldukça karamsar olmalarıdır (Erdoğan, 2014). Karamsar Suriyeli mültecilerin yanı sıra yapılan bir başka araştırmada, her ne kadar bu karamsarlık tablosu devam etse de ülkelerinden ayrılmak zorunda kalmadan önceki iş ve yaşam koşullarının çok daha huzurlu ve rahat olduğu ve bu yüzden de savaş bittiği anda ülkelerine geri dönmek istediklerini belirtenler de önemli bir yer tutmaktadır (Akdeniz, 2014). Buna ek olarak eğitilmiş ve meslek sahibi nüfusun ise aslında Türkiye’de kalmak istemedikleri nihai hedeflerinin AB, Amerika yada Kanada olduğunu ifade etmeleri (Türkiye’de iş yapma olanaklarını kısıtlı olduğu gerekçesiyle) (Erdoğan, 2014), Türkiye açısından yüksek rakamlarla topraklarına sorgusuz kabul ettiği nüfusun içinden nitelikli olanlarının ayıklanıp diğer ülkelere geçişi (ki AB’nin de geri gönderme sınırları kapatma politikası yine aynı anlayışa sahiptir) uzun vadede ülkemiz açısından, eğitimsiz, niteliksiz iş gücü ile daha büyük sıkıntılara gebe olma ihtimalini ortaya çıkarmaktadır.

Bununla birlikte ülkemiz koşulları için de son dönem yapılan araştırmalar, yerel halkın gelen nüfusun kira fiyatlarını yüksek oranda artırdıklarından şikayetçi olduklarına vurgu yapmakta, bunu takiben de yine iş gücüne erişimde haksız rekabet yaratarak ücretleri düşürdükleri (hatta kayıt dışı bir iş gücü piyasası yarattıkları), Suriyeli işletmelerin istihdamda ve piyasada ekonomik rekabet yaratmalarının yanı sıra da mültecilerin bazılarının yoksul koşullarda yaşadıkları ve bunun hem iş hem de konut anlamında kentte görünür olduğu, dolayısıyla da yerel halkta bu nüfusa yönelik ‘dilenci’, ‘işportacı’ gibi negatif bir algının oluştuğunun altını çizmektedirler (Erdoğan, 2014; İçduygu, 2015). Buna ek olarak çocuk işçi problemi, özellikle kadının evin lideri konumunda olduğu ailelerde çocukların pek çoğunun 12 yaşından önce eğitimlerine devam etmek yerine çalışmak zorunda kalmaları bu ailelerin karşı karşıya olduğu en büyük problemlerden biri olarak açıklanmıştır (3RP, 2016). Yine belirtildiği gibi konut kira fiyatlarının artmasının ve bu anlamda kent mültecilerinin barınma imkanlarına erişimlerinin kısıtlanması bir yandan yerel halk da artan kira fiyatları dolayısıyla benzer bir mağduriyetle yüz yüze gelmektedir. Bu anlamda yerelin yeni geleni ötekileştirdiği, konut ve iş piyasası üzerinde her iki taraf için de olumsuz bir baskı ortamı yaratması, kimi yerlerde hali hazırda kısıtlı olan barınma imkanının bu baskıdan ötürü içerik ve miktar olarak yetersiz kalması sebebiyle bir konut içinde pek çok mülteci ailenin vardiya usulü uyuması (Cengiz, 2015); devamında yaşam kalitesine ve sağlığa ilişkin pek çok sorunu da gündeme getirmektedir.

Türkiye’deki mülteci işçiler özelinde yapılan araştırmalara bakıldığında ortaya çıkan ortak problemler: düşük ücretle güvensiz ve sağlıksız koşullarda mültecilerin çalıştırılması, yerel halktan duydukları eleştiri ve kabullenilmeme, çocuk ve kadın işçiler başlıkları altında özetlenebilir (Kirişçi, 2014; Akdeniz, 2014; Erdoğan, 2014). Bu problemlerin temelinde Türkiye’deki Suriyeli göçmenlerin kaygan bir zemin üzerine inşa edilen “geçici koruma” statüsü, bir başka deyişle de uluslararası yasalarda tanımlanan mülteci tanımının ve dolayısıyla bu tanım ve statünün sağlayacağı haklardan uzak tutulan Suriyeli göçmenlerin Türkiye’deki statüsüzlük problemidir (Sönmez Efe, 2015). Dolayısıyla görülmektedir ki bu statüsüzlük problemi sadece yasal hakların düzenlenmesi tarafıyla değil, mültecilerin, orta ve uzun vadede topluma entegrasyonun sağlanmasında ve her iki halk içinde gelişebilecek sosyal problemlerin önünün kesilmesi açısından da büyük önem taşımaktadır.

1.3.2. Mültecilerin Eğitim ve Sağlık Koşulları

Göç ve entegrasyon konusunun en önemli dinamiklerinden biri de eğitimidir. Burada eğitimden kasıt salt okul çağındaki çocukların yarıda kalan eğitimlerine devam edebilmeleri ya da okul çağına girecek çocuklar için koşulların sağlanması değil bunlarla birlikte toplumsal uyumun parçacı değil bütüncül sağlanabilmesi için göç edilen toplumun dilinin de öğrenilmesi elzemdir. Burada önemli olan bir yandan, göçle gelen genç ve eğitimini yarım bırakmak zorunda kalmış ya da yaş itibarıyla eğitimine Türkiye’ye göç gerçekleştikten sonra devam etmesi gereken öğrenci ve öğrenci adayları mültecilerin bu eğitimlerine devam edememeleri ya da başlayamamaları kısa vadede yaratmakta olduğu sıkıntıların yanı sıra orta ve uzun vadede de kayıp bir neslin oluşumuna sebebiyet vereceği gerçeğinin farkında olabilmektir. Diğer yandan da Türkçe’nin öğrenilmesi hem günlük yaşantının sorunsuz devamlılığı ve yerel halk ile iletişim kabiliyetinin geliştirilebilmesi; hem de istihdam, eğitim, sağlık olanaklarına erişim ve bu alanlardaki başarının ortaya konabilmesi bağlamındaki gerekliliğinin altını çizmektedir. Dolayısıyla da bu genç nüfusun topluma ve hayata entegrasyonu, kazanılmaları, kayıp nesil olmamaları için çaba sarf edilmesi hem bu nüfus hem de ev sahibi ülkemizin geleceği açısından büyük önem taşımaktadır.

Erdoğan’ın (2014) Türkiye’deki Suriyeli mültecilerin toplumsal kabul ve uyumu üzerine yürüttükleri çalışmada Suriyeliler en büyük problemi çalışma hakkı konusunda yaşadıklarını ifade etmişler, kamplardaki koşullarda yaşamak istemedikleri, çocuklarının yarım kalan eğitimleri konusunda endişelendiklerini de vurgulamışlardır. Mültecilere yönelik yapılan diğer çalışmaların pek çoğunda vurgulanan eğitim konusu (Güngördü ve Kurtarıcı 2016; Kaypak ve Bimay 2016; Sandal ve diğerleri 2016) sadece mülteci ailelerin çocukları için duyduğu endişenin giderilmesi gerekliliğinden değil, orta ve uzun vadede kayıp, kendisini bu anlamıyla var edemeyen ve dolayısıyla suça eğilimli bir neslin ortaya çıkmaması açısından büyük önem taşımaktadır. Yerel halk tarafından toplumsal gerilimin kaynağı olarak gösterilen Suriyeliler arasında ilerleyen dönemlerde mevcut jenerasyon ve sonrasında gelen ve gelecek olan ikinci ve üçüncü jenerasyonların da eğitim ihtiyaçlarının karşılanması bu anlamdaki toplumsal uyum ve huzurun sağlanmasına da ön ayak olacaktır. Bu kapsamda Millî Eğitim Bakanlığı 2014 yılında Yabancılar Yönelik Eğitim – Öğretim Hizmetleri Genelgesi’ni yayınlamıştır. Bu genelgenin 3. Maddesine göre “Kitlesel akından etkilenen il/ilçelerde millî eğitim müdürlüklerine bağlı olarak faaliyet yürütmek üzere valilik oluru ile geçici eğitim merkezi oluşturulacaktır”. Buradaki temel amaç ülkemize kitlesel akınla gelmiş yabancı öğrencilerin yarım kalan eğitimlerine devam edebilmelerini sağlamak olarak ifade edilmiştir. Yine son dönemde (Ekim 2017) AB’nin MEB’e hibe yöntemiyle sağladığı 300 milyon avro bütçeli projenin ümit vermesi dileğini taşımaktayız.

Temel eğitim haklarının ve koşullarının okul çağındaki çocukları için sağlanmasının yanı sıra gelen göçmen nüfusun entegrasyonunda başarı sağlanabilmesi için yukarıda belirttiğimiz gibi yerel nüfusun dilini öğrenebilmesi de büyük önem taşımaktadır ki bu eğitim çağındaki çocuk ve gençlerin ötesinde tüm mülteci nüfusu ilgilendiren bir konudur. İngiltere’de yapılan araştırmalara göre İngiltere’ye göçen Suriyeli mültecilere ‘özel beş yıl için insani koruma’ statüsü kapsamında eğitim, sağlık ve iş gücüne direkt erişime hakkı” tanımakta ancak her ne kadar bu haklar tanınsa da yeni eğitim sistemine adaptasyon, kültürel etkileşim ve iş sahibi olma konularında sıkıntılar gözlenmekte olduğu ve burada en önemli sebebin de mültecilerin İngilizceyi bilmemelerinden kaynaklandığı vurgulanmaktadır (Thondhlana ve Madziva 2017). Avrupa’da entegrasyonun sağlanması konusunda adeta bir dönüm noktası olarak sayılan göç edilen ülkenin dilinin mülteciler tarafından etkin kullanılabilir bir biçimde öğrenilmesi bir barometre görevini görmekte (Ros i Solé 2014), bunu sadece okul düzeyinde verilecek bir eğitimin ötesinde Tikly’nın (2016, Thondhlana ve Madziva age içinde) çok dilli bir ortamın yaratılması ve geliştirilmesi modelinde belirttiği gibi kentteki tüm aktörlerin de katılımıyla böylesi bir ortama fırsat verecek bir çevrenin oluşturulması gerekliliğidir. Benzer bir durumun ülkemiz için de geçerli olduğunu vurgulamakta fayda vardır. Suriyeli mülteciler için

Türkçe öğrenmek sadece kendileri için daha iyi iletişim kurmak ve iş hayatına ve eğitime katılım konusunda değil, bunlara ek olarak yaşamın tüm alanına etkin katılımı sağlayarak toplumsal yaşantıda da olası ayrışımın önüne geçilmesine fayda sağlayacaktır.

Sağlık konusunda ise, geçici koruma kapsamında kayıt altına alınan Suriyelilerin kamuya ait sağlık kuruluşlarında sağlanan sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanma hakkı vardır, bu hak hem kamp içi hem de kamp dışı kayıtlı mültecileri kapsamaktadır. Bu noktada Sağlık Bakanlığının ücretsiz telefon hattıyla da tercüman desteği sağlandığı, ilaçların ise AFAD'ın anlaşmalı olduğu eczanelerden doktor reçetesiyle alınmak istendiğinde ücretsiz olarak temin edildiği belirtilmektedir. Ancak, konuya eleştirel yaklaşan Amnesty International 2014 raporunda kronik hastalar ya da sürekli tedaviyi gerektiren hastalıkların ücretsiz tedavi kapsamında olmadıkları, kayıt dışı Suriyeli nüfusun azımsanmayacak sayısı düşünüldüğünde onları da içerecek çözümlerin üretilmesinin gerekli olduğu vurgulanmıştır. Kirişçi (2014) ise sağlık alanında yaşanan sorunları beş başlık altında özetlemiştir: erişim; kalabalıktan kaynaklanan sorunlar (özellikle Suriyeli nüfusun yoğun olduğu illerde kalabalıktan dolayı yerel halkın da sağlık hizmetine erişimde sıkıntı yaşadıklarını vurgulamaları); kronik hastalıkları olan sürekli tedavi ihtiyacı olan hastaların kısıtları; dil engeli ve son olarak da iç savaş ve mülteci hareketlerinde deneyime sahip STK'ların özel sağlık hizmeti sunumunda karşılaştıkları kısıtlılıklardır¹⁸. Bu anlamda, Suriye ve göç krizi üzerine yapılan çalışmalar sağlık ve diğer kamusal hizmetlere mültecilerin erişiminde yaşanan sıkıntılar üzerinde durulmuştur. Temel sağlık hizmetine erişimin yanı sıra mevcut çalışmalar gösteriyor ki Suriyeli mülteciler için göçün doğası gereği ve üstelik bu türden krize dönüşmüş bir süreç neticesinde ortaya çıkan pos-travmatik stres bozuklukları (Alpak ve diğerleri 2015) gibi ruhsal problemler de azımsanmayacak boyuttadır. Bu tarafıyla üzerinde pek de durulmayan stres bozukluklarına ilişkin gelişen travmatik-psikolojik koşullar ve rahatsızlıklar konusu önlem alınmaması durumunda başarılı ve bütüncül bir entegrasyonun sağlanabilmesi önünde bir engel teşkil edecektir. Bu tarafıyla temel ihtiyaçlar önceliğinde bir kamusal hizmet olarak istihdam, eğitim ve sağlık konularında ek kapasite yaratılması gerekliliği elzem olduğu kadar toplumsal boyuttaki entegrasyonun başarısına da etki edecek dil öğrenimi, göç-savaş travmaları sonrası psikolojik destek gibi konuların da üzeri örtülmemelidir. Ancak bu tür hizmetlerin kapsamlı bir planlama eşliğinde, ülkesel, bölgesel uygulanabilir gerçekçi hedeflerle tanımlanması ve alt ölçek plan ve politikalara da uyumlu bir biçimde aktarılması sağlanmalı ve söylemsel bir romantizm retoriğinden uzak gerçekçi izlenebilir, hesap sorulabilir, eşitlikçi ve uygulanabilir yöntemler tüm ölçeklerde değerlendirilmelidir.

1.4. Toplumsal Boyut

1.4.1. Hassas gruplar: Kadın ve Çocuk Mülteciler

Kadın ve çocuk mülteciler çalışmamızın kapsamı dolayısıyla ayrı bir başlık altında incelenmesi gerekli konular arasındadır. Çünkü önceleri göç hareketleri ve mülteçilik olgusu daha ziyade erkek hareketliliği üzerinden devam eden (işçi göçmenler ağırlıklı olmak üzere) bir yapıya sahipken ve kadının katılımı aile bütünleşmesi ile önce erkeğin göçü ardından kadınların ve çocukların aldırılması biçiminde ilerlerken, son zamanlarda daha farklı bir boyut kazanmış ve kadın göçmenlerin sayılarında artık hem ekonomik anlamda kendilerine duyulan işçi ihtiyacı (Kofman 2000) hem eğitim anlamında hem de yaşanan iç savaş ve çatışma ortamı dolayısıyla oldukça önemli artışlar olmuştur. Göç hareketindeki cinsiyete bağlı bu değişim araştırmacılar tarafından *göç hareketinin kadınlaşması* (feminisation of migration) olarak ifade edilmiştir (Donato ve Gabaccia, 2015; Castles ve Miller 1993). Ancak bu artışla birlikte kadınlar için göç ve mülteçilik göç güzergahları ve süreci boyunca, mülteci kamplarında ya da göçmen olarak geldiği kentlerde şiddete, şiddet içerikli davranışlara (tecavüz, kaçırılma, fiziksel şiddet görme, zorla evlilik gibi) maruz kalma ihtimallerinden ötürü çok daha zorlu bir hal aldığı belirtilmiştir (Johnsson 1989; FRA 2016). Göç kronolojisinde yaşanan bu değişimin yanı sıra sosyolojik anlamda da halihazırda küresel ölçekte de konumu güçsüzleştirilmiş kadın¹⁹ ve çocuklar savaş ve göç gibi akut bir krize işaret eden durumlarda ve sonrasında (ki Suriyeli mülteci krizinin uzun zamandır devam eden durumu dolayısıyla artık akut değil kronik bir hal aldığını söylemek yanlış olmayacaktır) genellikle en güçsüz kesim olarak suiistimale ve savaşın en ağır yüzüne maruz kalmaya en açık sosyal grubu oluşturmaktadırlar.

Fakat, FRA 2016 raporuna göre kadın ve kız çocukları çok çeşitli biçimlerde şiddete maruz kalsalar da bu durum ancak sağlık kontrolleri sırasında anlaşılabilen bu kontrollerin dışında bu tarz durumlar kadınların

¹⁸ Benzer bir nokta Amnesty International 2014 raporunda da belirtilmiştir. Burada Geçici Koruma Yönetmeliğinden sonra STK'larca kayıt altında olmayan mültecilere sağlık hizmeti verilmemesi verilirse ilgili STK'nın çalışma izninin iptal edileceği şeklindeki baskılar olduğu vurgulanmıştır.

¹⁹ Burada özellikle kadın ve göç, kadın ve mülteçilik ilişkisi ayrıca irdelenmelidir, çünkü çocuk mülteciler için de cinsiyet ve/veya aile varlığının içinde olmak, tek bir annenin korumasında olmak gibi konular göç sırasında ve sonrasında süreçte birbirinden çok farklı tecrübeleri gözler önüne sermektedir (göç ve kadın konusu için bkz Freedman, 2016, 2015, 2012).

ve kız çocuklarının üzerinde hissettikleri baskı ve korku sebebiyle gizlenmektedir. Yine aynı rapor, çeşitli Avrupa ülkelerinden edindiği anekdot bilgiler ışığında (ki çeşitli kuruluşlardan dağınık halde gelen bu bilgilerin istatistiğinin tutulmadığı da yine aynı raporda belirtilmiştir) mülteci kadın ve kız çocuklarının daha göç eylemi başlarken ve devamında ülkelere kabul süreci ve sonrasında, kısaca göç hareketinin her anında, yakınları veya yabancılar tarafından bahsi geçen şiddet, cinsel istismar, zorla evlendirme, fuhuşa zorlama ve tehdit gibi durumlara maruz kaldıklarının altını çizmiştir.

Çocuk ve gençlerin de hem yaş grupları anlamında hem de cinsiyetleri anlamında daha dezavantajlı mülteci grubu içinde yer aldıklarını söylemek yanlış olmaz. Göç yolları boyunca ailesini kaybeden yada en başında tek başına göçü tecrübe etmek zorunda kalan çocuklar için bu gibi ağır durumlar söz konusudur. Özellikle kız çocukları hem çocuk olmalarının hem de kız olmalarının yarattığı dezavantajları yaşamaktadırlar. Bu dezavantajlılık üstelik sadece dışarıdan gelen etkilerle yaratılan bir durum değil aile içinde de kız çocuğuna erkek çocuğundan daha farklı, daha baskıcı ve kısıtlayıcı davranılması, kız çocuklarına sadece ailelerinin değil tabii oldukları sosyal grubunda temsili sorumluluğu namus, örf adet kapsamında yüklenmektedir (Mahler ve Pessar, 2006).

Öte yandan AFAD (2014) Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar Raporunda, kamp içindeki kadınların oku-yazarlık ve eğitim durumlarının (üniversiteye kadar) kamp dışındakilerden daha yüksek olduğu ancak erkeklere kıyasla bu oranların kadınlar için düşük kaldığı vurgulanmıştır. Yine aynı raporda ve gazete haberlerinde eşlerini kaybeden kadınların yada bekar kadınların ülkelerine geri dönmek ve Türkiye'de yaşam mücadelelerine devam edebilmek için evlenmeyi tercih ettikleri kimi zaman da zorla evlendirildikleri, hatta ikinci eş olmayı bile aynı mecburiyet hissiyatıyla kabul ettikleri, toplum içinde bekar kızların erkekler tarafından rahatsız edilmelerinden ötürü yer değiştirmek zorunda kaldıkları gibi sosyolojik ve cinsiyet anlamında çok önemli neticeler vurgulanmıştır (AFAD 2014; Aljazeera 2017; Hürriyet 2016).

Bu sıkıntılara yönelik ilk adım olarak, kadın nüfusun ihtiyaçlarının karşılanıp sıkıntılarının çözülebilmesi için Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) ile Kadın ve Demokrasi Derneği (KADEM) arasında; Suriyeli kadınların sosyal, ekonomik ve kültürel entegrasyonunu sağlamaya yönelik, üstelik çocuklarında topluma kazanımını içeren, protokol imzalanmıştır. Protokol kapsamında nitelikli iş gücünün ve desteğe ihtiyaç duyan kadınlara gerekli yardım ve desteklerin sunulması ve bir envanter hazırlanarak her şeyden önce kadınların kendilerinin, potansiyellerinin ve yaşadıkları sıkıntıların tespitinin hedeflendiği belirtilmiştir. Bu noktada açıktır ki ülkemizde bu ve benzeri projelere çok yönlü disiplinler arası yaklaşım ve paydaş katılımlarıyla ihtiyaç vardır.

1.4.2. Mültecilerin Topluma Entegrasyonu: Karşılıklı Etkileşim

Göç ve mültecilik olgusunu göç edenlerin perspektif ve davranışları açısından incelediğimizde, önceliği küresel ölçekte değişen göç olgusuyla birlikte ele almak gerekir. Toplumsal ve sosyolojik anlamda artık günümüzde küreselleşmenin ve beraberinde getirdiği teknolojik gelişmeler ve sınırların ortadan kalkması gibi etkenlerle birlikte artık göçün tarzı ve göçmenlere atfedilmiş tipik davranış biçimleri de oldukça değişikliğe uğramış ve göçmenler artık çok daha çok kültürlü, geçişken ve uluslararası bir toplum oluşumunu gerçekleştirmeye başladıkları unutulmamalıdır (Castles, 2003). Burada sadece ülke ölçeğinde değil kent ölçeğinde de önem kazanan ve dolayısıyla mültecilerin yerle entegrasyonu anlamında dikkate alınması gereken bir diğer konu da 'tanıdıklık' olgusudur. Burada göçmenler ilk etapta başka ülkede halihazırda yerleşik ya da kendinden önce kaçabilmiş akrabalarının yanına gitmeyi tercih etmektedirler, cesedi Türkiye kıyılarına vuran Aylan bebeğin ailesinin de nihai hedefinin akrabalarının bulunduğu Kanada olması buna bir örnektir (Erkiner, 2016). Bu noktada toplumumuzdaki 'hemşerilik' duygusuna benzer bir duygunun göçün yön ve hareketlerinde etkisi olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu duygu göç terminolojisinde aynı zamanda 'ağ' ya da 'göç ağı' olarak da adlandırılmaktadır (Massey ve diğerleri, 1993). Bu ağ sayesinde göçmenler kendi göç kültürlerini oluşturmakta ve yine bu ağ sayesinde mekânsal ve sosyal birtakım sıkıntıların (barınma, kendi ağında ve yerleştiği yerde kabullenilme, iş bulma, eğitim ve sağlık gibi) üstesinden gelmektedir.

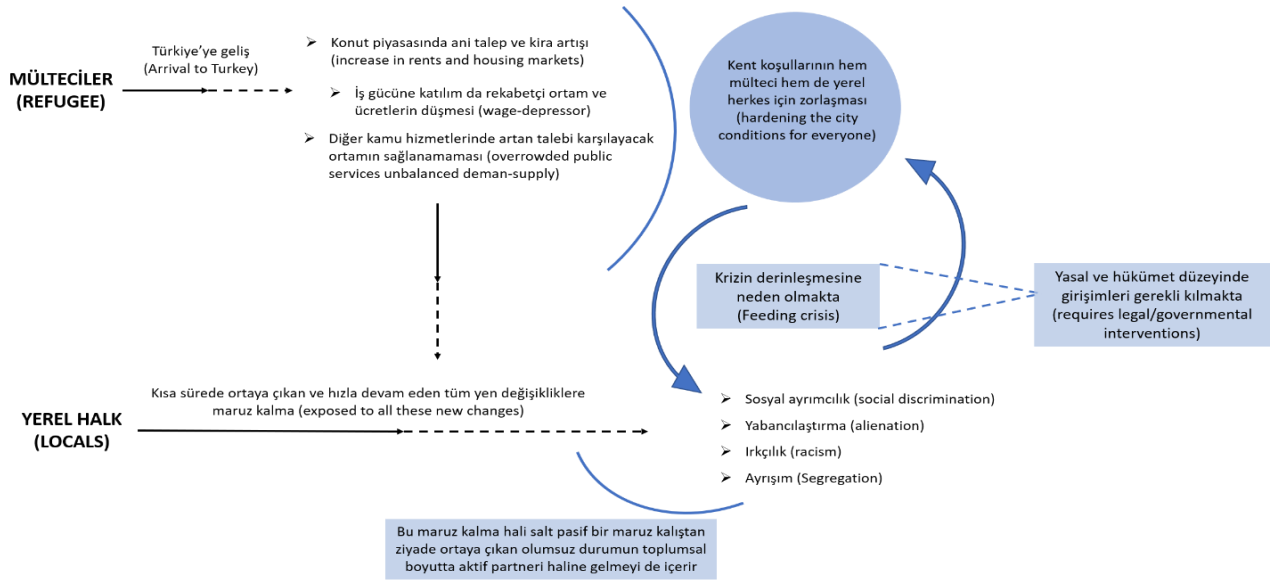
Benzer bir yaklaşımın geçmişten bugüne Türkiye'deki gecekondu mahalleleri için de geçerli olduğunu, özellikle kırdan kente iç göç ile yerleşen vatandaşlarımızın yerleştikleri büyük metropollerde öncelikle hemşerilerinin yanına gittiklerini biliyoruz. Benzer durumun Suriye'den gelen göçmenler için de geçerli olduğunu vurgulamak gerekir, üstelik sayıları yerel nüfusla yarışan kentlerde mevcuttaki mekânsal ve sosyal altyapı yetersizlikleri yine bu göçmen nüfusun kendi çözümünü üretmesini kaçınılmaz kılmaktadır. Bu anlamda hem mekânsal hem de sosyal anlamda halihazırda plansız gelişmekte olan kentlerimiz üzerindeki göçmen nüfus baskısı zaten kimliksizleşen kentlerimiz açısından sorunları derinleştirmekte (Güngördü ve

Kurtarıcı 2016), bu taraflıyla bir de yerelden gelen tepkilere karşılık kendi adaletini sağlama duygusuyla örgütlenen göçmen nüfus (Sandal ve diğeri 2016; Ağır ve Sezik 2015) hem kentsel hem de sosyal mekânı kaçınılmaz olarak dönüştürmektedir. Burada kendi kültürünü de beraberinde götüren, kendi mahallesini yaratan gecekondü sakinlerinin durumuyla davranışsal benzerlikler görülmektedir. Bir başka benzetme de yine gelişmiş ülkelere yoğun göçle yerleşen Asyalıların yerleştikleri ülkelerin şehirlerinde kendi mahallelerini oluşturmalarıdır. Örneğin Avrupa ülkelerinin ve Amerika'nın pek çok yerinde 'Çin Kasabası (Chinese Town)' bulmak mümkündür, Almanya'daki şehirlerde Türk mahallelerini bulmanın mümkün olduğu gibi, dolayısıyla Suriyeli nüfusunda yoğun göç ettiği Türk kentlerinde kendi iç dinamikleri ve ağlarıyla benzer oluşumları yaratmaları olasıdır. Üstelik Castles ve diğeri (2014) fiziksel görünüm, kıyafet bakımından farklılaşabilen, düşük gelir gruplarının yaşadığı konut alanlarında ayrılmış yaşamlar süren ve bazısı belli iş kollarında yoğunlaşan mülteci topluluklar beraberlerinde taşıdıkları kültürel kimlik ve alışkanlıklarını en az birkaç kuşak boyunca sürdürmektedirler. Yine bir önceki bölümde bahsedildiği gibi dil mülteci toplumun geldiği ülkenin dilini öğrenmesi salt eğitimin konusu değil aynı zamanda toplumsal entegrasyonu sağlayacak faktörlerin besleyicisi konumundadır. Bunun yanı sıra aidiyet duygusunun göçmenler için geliştirilebilmesi de onların içinde buldukları topluma katkı sağlayabilmeleri ile paralel ilerlemektedir. Çünkü bu noktada hayatı baştan aşağı değişmiş mülteciler hem bireysel hem kitlesel anlamda dünyanın dört bir yanında savrulmuş bir yaşam mücadelesi verirken aynı zamanda da yeni bir kimliğin inşasını gerçekleştirebilmek durumundadırlar. Burada benzer durumlarda ortaya çıkan iki önemli nokta vardır: bütünleşme-entegrasyon bir de dışlanma-içerme kapanma. Bu haliyle göç eden topluluk beraberinde getirdiği kültürel kimliği, alışkanlıkları ve topluluk oluşturduğu çevresiyle, topluma entegrasyonu sağlamaya çalışacak veya kendi düzenini kurma çabasında olacaktır. Burada düzen kurma çabasıyla entegrasyonu sağlayabilenler yada toplumdan mekânsal anlamda da sosyal anlamda da dışlanarak kendi 'göç ağı' (birlikte geldiği, akrabası tanıdığı yada sadece aynı kader paylaştığını düşündüğü kişiler) sınırlarında ayrılmış bölgelerde (bir anlamıyla gettolaşma) hayatlarına devam edeceklerdir. Bu noktada yine bu ikili yapıyı çözecek esneklikte çözümler üretebilmek toplumumuzun iç dinamiklerini barış içinde ayakta tutabilmek için elzemdir.

2. DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Uluslararası göç politikaları ve AB -Türkiye ilişkisi kapsamında AB'nin kendisine yönelen yoğun göç akımını kesmek ve/veya azaltmak amacıyla Türkiye ile girdiği "geri kabul" iş birliği (bir nevi pazarlığı), Türkiye'nin geniş kapsamlı ve net tariflere dayanan bir göç politikası oluşturamaması, ve sığınmacılık konusundaki Cenevre sözleşmesine Avrupa'yı coğrafi kısıtlılık olarak tutması Güleç'in (2015) de ifade ettiği gibi ülkemizdeki mültecilik prosedürünü yasal anlamıyla etkileyen üç temel faktördür. Ülkemiz yasalarınca kendilerine geçici koruma verilen Suriyeli göçmen nüfusun hızla artan rakamlara ulaşması, bu soruna sürdürülebilir ve karışıklığa mahal vermeden uygulanabilir bir ortam yaratmaktan uzak kalmıştır. Öyle ki medyada çıkan bazı haberlerde bu göçmenlerden bazılarının Türkiye Cumhuriyeti kimlik kartı verildiği bazılarının da tanıdıkları üzerinden mülk sahibi oldukları haberleri yerel halk üzerinde hali hazırda gözlenen negatif algıya destek verirken genel anlamda yaşanan entegrasyon problemleri uzun vadede ülkemizi bekleyen daha büyük sıkıntıları doğurması ihtimalini işaret etmektedir. Yine bu noktada AB örnekleri hem yasal boyutlarıyla hem de sosyal entegrasyon taraflıyla düşünülmelidir, öyle ki başta geçici olacakları düşüncesiyle Avrupa'ya 1970'lerden sonra gelen "misafir işçi" göçlerinin neticesinde uzun vadede değiştirilmek zorunda kalan yasalar ve verilen vatandaşlık ilerleyen yıllarda Türkiye'nin de düşünmesi gereken bir konu olacaktır. Yedi yılını çoktan dolduran bu krizin iyi yönetilebilmesi bakımından başlangıçta ortaya konan bakış açısı ve yaklaşımların ilerleyen dönemlerde revize edilmesi gerekliliği de ortadadır. Bu noktada sayıları 3,5 milyonu geçen Türkiye'ye sığınan Suriyeli mülteci nüfusun 'eninde sonunda' ülkelerine dönecekleri bakış açısı sadece mevcut sorunları daha da derinleştirecektir ve dolayısıyla ivedilikle değiştirilmeli ve yerini daha kapsamlı esnek ve alternatifli yaklaşımlara bırakmalıdır. Önemli bir kısmı kalıcı olacak bu nüfusun topluma iyi entegrasyonunu sağlayabilmek orta ve uzun vadede şimdiden kestirilemeyecek sorunların önüne geçilmesi bakımından da büyük önem taşımaktadır. Bu anlamda ortaya konacak plan, proje ve politikalar şekil 2. deki entegrasyon boyutlarını irdeleyen adımları göz önüne alarak global-lokal çeşitlendirilmiş ölçekleri içermeli, hakkaniyeti gözetmeli ve yerel-mülteci arası mevcut ve potansiyel gerilimli konuları çözmeye yönelik olmalıdır. Bu taraflıyla benzer konumda olan ülkelerle iş birliği içinde projeler veya politikalar üretilebilir, okul çağındaki genç nüfusun dışında Türkçe öğrenimini kolaylaştıracak mekanizmalar arttırılmalı ve yerel halkın da olabildiğince krizin başlangıcında gösterdiği hoş görülme tavrı gösterebilmesi için uygun zeminler hazırlanmalıdır. Bu anlamda temel haklara ve kamu hizmetlerine erişim, iş gücü ve konut piyasasında gerekli dengeleri gözetken çözümler ortaya konmalıdır.

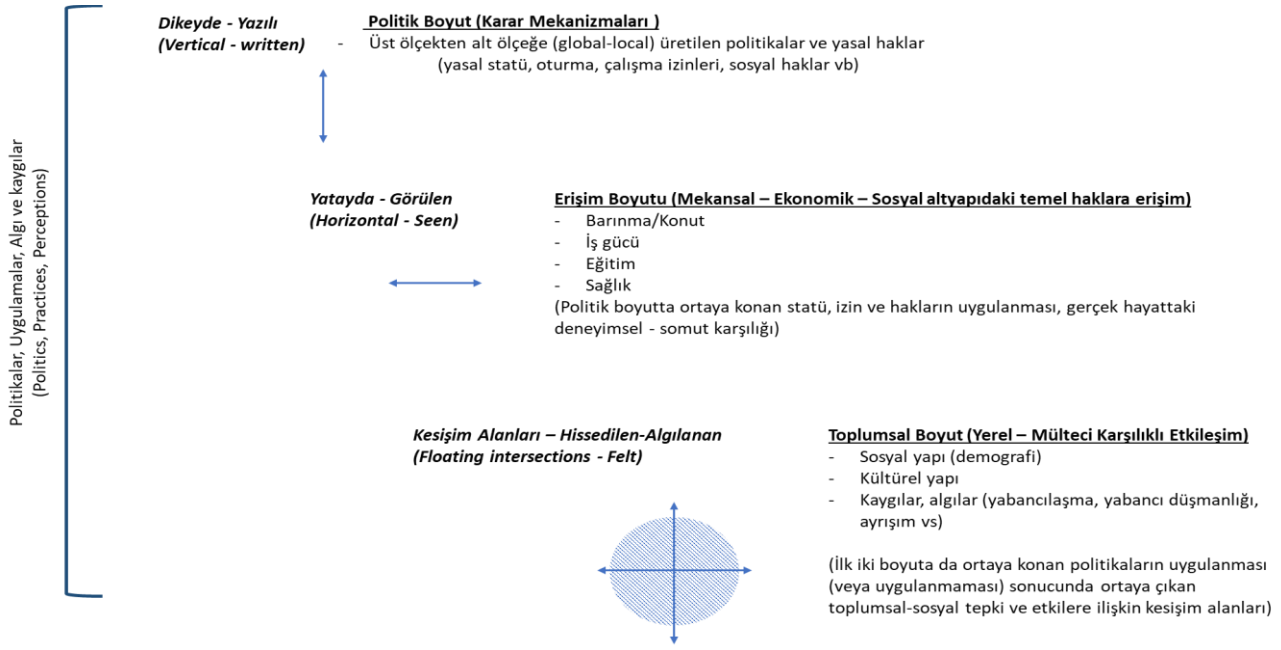
Şekil 1. Ana hatlarıyla mülteci ve yerel halk arasındaki ilişkiyi çözümleme

Halklar arasında barışçıl olarak birbirini kabullenme duygusunu yaratabilmek ve bunu ekonomik, mekânsal ve sosyal anlamda tamamlayıcı bir yaklaşımla ele almak; bu türden yaklaşımların semt, ilçe, şehir ve ülke ölçeğinde kamu odaklı desteklerle vatandaşların bilgilendirilmesini sağlayabilmek; kısa, orta ve uzun vadede yaşanabilecek ayrılıkçı ve düşmanca tutumların önüne geçilmesinde büyük önem taşıyacaktır. Aksi halde mevcuttaki yetersizlik ve çekişme ortamından doğan sorunların üzerine bu sorunların içinde büyüyen kızgın ve kayıp bir nesil gelecektir ve beraberinde farklı türden yeni potansiyel problemleri gündeme getirecektir. Dolayısıyla bu karşılıklı etkileşim ve entegrasyon sürecinin hukuki, siyasal, sosyal, mekânsal ve ekonomik tüm boyutları gözetilerek her şeyden önce iyi yönetilmesi gerekmektedir. Bu noktada kapasite ve hizmet üretimi, yinelemek gerekir ki, kapsamlı bir planlama eşliğinde, ülkesel, bölgesel uygulanabilir gerçekçi hedeflerle tanımlanması ve alt ölçek plan ve politikalara da uyumlu bir biçimde aktarılması sağlanmalı ve söylemsel bir romantizm retoriğinden uzak gerçekçi izlenebilir, hesap sorulabilir, eşitlikçi ve uygulanabilir yöntemler tüm ölçeklerde değerlendirilmelidir. Şekil 1. bu anlamda mülteciler ve yerel halk arasındaki ilişkiyi çözümlemeyi en sade ve basit haliyle sunmaktadır. Bu anlamda bu ilişkiyi süreç Yerel (local) için ayrı mülteci (refugee) için ayrı başlıyor gibi görülse de bu ilkin bu grupların maruz kaldıkları koşulların farklı olması ancak bu koşulların ise birbiriyle yakından ilişki içinde olması dolayısıyla ortaya çıkan devingen döngüde birlikte yer aldıkları açıktır.

Burada önemli olan bir başka konu da kendinden önceki boyutların toplumsal yansıması olarak kitlesel ve/veya bireysel düzeyde algı, davranış, tolerans, bütünleşme ve entegrasyon gibi konularda hem toplumsal hem de bireysel hafızayı ve algıyı (toplum mühendisliği bakımından) biçimlendirme gücüne dolayısıyla da bir anlamda da mevcut ve gelecek için yerel-mülteci arası barışçıl (yada düşmanca) bağların kurulması, mevcut yaraların onarılması ya da yenilerinin açılması konusunda büyük rol oynayacaktır. Burada unutulmaması gereken bu koşulların sağlanabilmesinde tek sorumluluğun sonradan gelen mültecilerde olmadığıdır, dolayısıyla da bütüncül bir yaklaşım, yeni gelişme dinamiklerine uyum sağlama kapasitesine ve esnekliğine sahip ve çok yönlü perspektifler geliştirebilmeyi elzem kılar.

Bu anlamda aşağıdaki şekil yapılacak araştırma ve izlenecek politikaların boyutlarını ortaya koyması bakımından bir yol haritası oluşturma niyetiyle ortaya konmuştur. Ekonomik ve sosyal entegrasyon mekândan ayrı düşünülmemeyeceği için hali hazırda hazırlıksız yakalanan Türkiye kentleri için mahalle, belediye ve ülke ölçeklerinde mevcut ve potansiyel sorunların tespiti detayda yapılmalı ve buna yönelik alt orta ve üst ölçekte planlar üretilmelidir, burada plandan kasıt mekânsal planlar olabileceği gibi politika üretimini de kapsamaktadır. Buradan hareketle sonuç yerine araştırmalara ve uygulamaya temel oluşturacak göç konusunda etki ve entegrasyonun boyutlarının en temelde hem araştırma hem de uygulamaya yönelik olarak karar mekanizmaları üzerinden yasal statü, hak ve izinleri içeren *Politik Boyut*, mülteci-yerel tecrübesi üzerinden ekonomik-sosyal-mekânsal alt yapıya ilişkin haklara *Erişim Boyutu* ve ilk iki boyutun topluma yansıması üzerinden de kültürel, sosyal yapıyı irdeleyen karşılıklı kaygı, algı (yabancılaşma, yabancı düşmanlığı - xenophobia, ayrışım gibi) üzerine vurgu yapan *Toplumsal Boyut* üçlemesi üzerinden temel bir yol haritası inşası zorunludur. Bu noktada yasal ve erişim boyutundakiler dikeyde ve yatayda gelişen deneyimleri temsil ederken, toplumsal boyut kendisinden önceki iki boyutun kesişim alanında kalan

geçirken, değişime-dönüşüme açık kent deneyimlerini temsil eder. Bu üç boyut aynı zamanda yasal politikalar (politics), uygulamalar (practices), ve algıları (perceptions) işaret ettiği gibi aynı sıralamada karar mekanizmalarının yazılı politika ve uygulamaları dikeyde (top-down), yatay seviyede görülen gözlenen ve yaşanan etkiler ve bu ikisinin kesişimindeki yerel-göçmen karşılıklı sosyo- kültürel etkileşimini ortaya koyan hissedilen-algılanan boyutu temsil eder.

Şekil 2. Etki ve Uyumun Boyutları: entegrasyon araştırmaları için bir yol haritası önerisi

Ancak burada önemli olan kısa vadede anı kurtarır çözümler değil sürdürülebilir yerel kapasite üretiminin sağlanmasıdır; üretilecek ekonomik, sosyal ve mekânsal politikaların bu sürdürülebilirlik ilkesini gözeterek, yerelden ulusala tüm yönetim ve toplum kademelerinde bu politika ve ilkeler içselleştirilmelidir, çünkü ancak bu sayede gerçek ve kalıcı bir çözümden söz etmek mümkün olacaktır. Dolayısıyla burada ihtiyaç duyulan ve bu çalışmayla bizim de ortaya koymaya çalıştığımız Suriyelilere dışarıdan bakan ve onları (bu niyeti taşımasa da) ötekileştiren yaklaşım ve araştırmaların ötesinde içerden bakan, bu büyük mülteci grubunu kendi iç dinamikleriyle birlikte anlamaya çalışan ve duruma dışardan yeni gelenleri mevcut düzen üzerinden yarattığı sorunlara çözüm arama niyetinden çok geçicilikten kalıcılığa dönüşen bir süreç, bir entegrasyon ve içselleştirme temelinde bakarak bütüncül bir çalışmayı yegâne temel olarak ortaya koymanın gerekliliğini vurgulamaktır. Bu noktada bir tarafın konuya yaklaşımı, çaba ve başarısı diğer tarafı da olumlu etkileyeceği gibi, bir tarafın umursamazlığı ve takınacağı ayrılıkçı tutum kolektif olarak diğer tarafa da sirayet edecektir. Ancak yine bu noktada görülmektedir ki toplum içinde daha güçsüz ve savunmasız olarak atfedilen grup, yani kadın ve çocuklar, ayrıca ele alınmalıdır. Bu sebeple insan haklarına benzer kadın ve çocuk hakları oluşturulmalı ve bunlar göçmenlik ve mültecilik konularında da uluslararası platformlarda görüşülerek bu grupların topluma katılımları ve yaşam kalitelerini maksimize edilecek çözümler sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

3RP, 2016. Regional Refugee & Resilience Plan 2017-2018 in Response to the Syria Crisis: Regional Strategic Overview.

AB Komisyon ve zirveleri kronolojik anlatımı ve raporları [WWW Document], n.d. URL <http://www.consilium.europa.eu/en/policies/migratory-pressures-old/history-migratory-pressures/#40802205686>

AB Komisyonu Toplantı Raporları [WWW Document], n.d. URL http://ec.europa.eu/archives/european-council/index_en.htm

AFAD, 2014. Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar. AFAD.

Ager, A., & Strang, A. (2008). Understanding integration: A conceptual framework. Journal of Refugee Studies, 21(2), 166–191. <https://doi.org/10.1093/jrs/fen016>

- Ağır, O., and Sezik, M. 2015. "Suriye'den Türkiye'ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları." *Birey ve Toplum* 5 (9):95–123.
- Akdeniz, E., 2014. Suriye Savaşının Gölgesinde: Mülteci İşçiler. Evrensel Basım Yayın, İstanbul.
- Alpak, G., Unal, A., Bulbul, F., Sagaltici, E., Bez, Y., Altındag, A., ... Savas, H. A. (2015). Post-traumatic stress disorder among Syrian refugees in Turkey: A cross-sectional study. *International Journal of Psychiatry in Clinical Practice*, 19(1), 45–50. <https://doi.org/10.3109/13651501.2014.961930>
- Amnesty International, 2014. Hayatta Kalma Mücadelesi: Türkiye'deki Suriyeden Gelen Mülteciler. Amnesty International, Londra.
- Bakeer, A.H., 2013. Suriye'de Kabusa Doğru? Suriye'nin İçinde Bulunduğu Kritik Durum ve Olası Senaryolar (No. 13-01). USAK.
- Biner, Ö., n.d. Türkiye'de Mültecilik: İltica, Geçicilik ve Yasallık "Van Uydu Şehir Örneği," 1st ed. İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Aljazeera 2017, Bozan, İ., Suriyelilerle 2. Evlilik Sosyal Sorun.
- Canpolat, H., Arıner, H.O., 2012. Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi (No. 123). ORSAM.
- Castles, S., 2003. Towards a Sociology of Forced Migration and Social Transformation. *Sociology* 37:(1), 13–34.
- Castles, S., Miller, M., 1993. *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, 2nd ed. Guilford Press, New York - London.
- Castles, S., De Haas, H., & Miller, M. J. (2014). *The age of migration: International population movements in the modern world*. Palgrave Macmillan.
- Cengiz, D., 2015. Zorunlu göçün mekansal etkileri ve yerel halkın algısı; Kilis Örneği. *Turkish Studies* 10, 101–122.
- Cizreli, B., 2015. Dünya Sistemleri Kuramı Bağlamında Batının Göç Haritası. *Çizgi Kitabevi, Sosyoloji Divanı* 3: (6), 31–39.
- Colson, E., n.d. Linkages Methodology: No Man is an Island. *Journal of Refugee Studies* 20: (2), 320–333.
- Donato, K.M., Gabaccia, D., 2015. *Gender and International Migration: From the Slavery Era to the Global Age*. Russell Sage Foundation.
- Doomernik, J., Glorius, B., 2017. Refugee Migration and Local Demarcations: New Insight into European Localities. *Journal of Refugee Studies* 29: (4), 429–439.
- Erdoğan, M., 2014. Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum. HUGO (Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi).
- Ergüven, N.S., Özturanlı, B., 2013. Uluslararası Mülteciler Hukuku ve Türkiye. *Uluslararası Mülteci Hukuku-AÜHFD* 62: (4), 1007–1061.
- Erkiner, E., 2016. Mülteciler Göçmenler. TDAS Yayınları.
- EU Council, 2015. Informal meeting of heads of state or government, 12/11/2015 [WWW Document]. European Council: Council of the European Union: Meetings. URL <http://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2015/11/12/> (accessed 3.3.17).
- European Commission - Fact Sheet, 2016. Implementing the EU-Turkey Statement – Questions and Answers [WWW Document]. URL http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-16-1664_en.htm (accessed 7.3.17).
- FRA (European Union Agency for Fundamental Rights), 2016. Monthly data collection on the current migration situation in the EU [WWW Document]. URL <http://fra.europa.eu/en/theme/asylum-migration-borders/overviews/june-2016> (accessed 1.4.17).
- Freedman, J., 2016. Engendering Security at the Borders of Europe: Women Migrants and the Mediterranean "Crisis." *Journal of Refugee Studies* 29: (4), 568–582.

- Freedman, J., 2015. *Gendering the International Asylum and Refugee Debate*, 2nd ed. Palgrave Macmillan, Basingstoke.
- Freedman, J., 2012. *Analysing the Gendered Insecurities of Migration: A Case Study of Female Sub-Saharan African Migrants in Morocco*. *International Feminist Journal of Politics* 14: (1), 36–55.
- Gabaccia, D., Iacovetta, F., Ottanelli, F., 2004. *Laboring Across National Borders: Class, Gender, and Militancy in the Proletarian Mass Migrations*. *International Labor and Working-Class History* 66: Fall, 57–77.
- Geddes, A., Scholten, P., 2016. *The Politics of Migration and Immigration in Europe*, 2nd ed. SAGE, London.
- GİGM, 2013. *Türkiye ve Göç Yönetimi* (No. Yayın no 4). GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, Ankara.
- Güleç, C., 2015. *Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları*. *Tesam Akademi dergisi Temmuz 2: (2)*, 81–100.
- Güngördü, Z., Kurtarrı, E., 2016. *Mülteciler ve Hatay'da geleceğin plansız inşası*. *Göç Dergisi* 3, 83–98.
- Hansen, R., 2003. *Migration to Europe since 1945: Its History and Its Lessons*. *The Political Quarterly* 74:(1), 25–38.
- Hinger, S., Schafer, P., Andreas, P., 2016. *The Local Production of Asylum*. *Journal of Refugee Studies* 29: (4), 440–463.
- Hürriyet Haber, 2016. “Suriyeli kadınlara iyilik yapıyoruz” diye kendilerini savunuyorlar! *Hürriyet*.
- İçduygu, A. (2015). *Syrian refugeeS in Turkey. The Long Road Ahead*. Transatlantic Council on Migration. Transatlantic Council on Migration, Migration Policy Institute. Brussels. Available online at <http://www.migrationpolicy.org/research/syrian-refugeesturkey-long-road-ahead>, checked on, 3(8), 2016.
- İnan, C.E., 2016. *Türkiye’de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme*. *Göç Araştırmaları Dergisi* 2: (3) Ocak-Haziran, 10–33.
- Johnsson, A., 1989. *The International Protection of Women Refugees a Summary of Principal Problems and Issues*. *International Journal of Refugee Law* 1: (2), 221–232.
- Kanat, K. B., & Ustun, K. (2015). *Turkey’s Syrian Refugees Toward Integration*. SETA Publications 49.
- Kaya, İ., Yılmaz Eren, E., 2014. *Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuk Durumu: Arada kalanların hakları ve Yükümlülükleri* (No. 55). SETA.
- Kaypak, Ş., Bimay, M., 2016. *Suriye Savaşı Nedeniyle Yaşanan Göçün Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Etkileri: Batman Örneği*. *Batman Üniversitesi, Yaşam Bilimleri Dergisi* 6, 84–110.
- Kirişçi, K., 2014. *Misafirliği Ötesine Geçerken: Türkiye’nin “Suriyeli Mülteciler” Sınavı*. USAK & Brookings Enstitüsü.
- Kofman, E., 2000. *Gender and International Migration in Europe: Employment, Welfare, and Politics*, 1st ed. Routledge, London.
- Lindstorm, C., 2005. *European Union Policy on Asylum and Immigration. Addressing the Root Causes of Forced Migration: A Justice and Home Affairs Policy of Freedom, Security and Justice?* *Social Policy and Administration* 39: (6), 587–605.
- Mahler, S., Pessar, P., 2006. *Gender Matters: Ethnographers Bring Gender from the Periphery toward the Core of Migration Studies*. *International Migration Review* 40:(1), 27–63.
- Malkki, L.H., 1995. *Refugees and Exile: From “Refugee Studies” to the National Order of Things*. *Annual Review of Anthropology* 24, 495–523.
- Malkki, L.H., 1992. *National Geographic: The Rooting of Peoples and the Territorialization of National Identity among Scholars and Refugees*. *Cultural Anthropology* 7: (1), 24–44.
- Massey, D., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., Taylor, E., 1993. *Theories of International Migration: A Review and Appraisal*. *Population and Development Review* 19: (3), 431–466.

- ORSAM 2015, Orhan, O., Senyücel Gündoğar, S., Effect of the Syrian Refugees on Turkey (No. 195).
- Ros i Solé, C. (2013). The paradoxes of language learning and integration in the European context. *Language Issues: The ESOL Journal*, 24(2), 4–18.
- Sandal, E.K., Haçerkeran, M., Tıraş, M., 2016. Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler ve Gaziantep İlindeki Yansımaları. *Gaziantep University Journal of Social Sciences* 15, 461–483.
- Sönmez Efe, S., 2015. Göçmen İşçilerin Hakları ve Devlet Sorumluluğu: Türk Emek Piyasasındaki İstemsiz Göçmen İşçiler Olarak Suriyeli Göçmenler. *Çizgi Kitabevi, Sosyoloji Divanı 3: (6)*, 233–241.
- Sunderland, J., 2016. For Europe, Integrating Refugees Is the Next Big Challenge. *World Politics Review*.
- Strang, A., & Ager, A. (2010). Refugee integration: Emerging trends and remaining agendas. *Journal of Refugee Studies*, 23(4), 589–607. <https://doi.org/10.1093/jrs/feq046>
- Thondhlana, J., & Madziva, R. (2017). English language as an integration tool: the case of Syrian refugees to the UK. In E. J. Erling (Ed.), *English Across the Fracture Lines* (pp. 63–71).
- Tibajuka, A., 2010. Adapting to Urban Displacement. *Forced Migration Review*, University of Oxford, Refugee Studies Centre February (34).
- UNHCR, 2017-a. Global Trends: Forced Displacement in 2016.
- UNHCR, 2017-b Global Appeal 2017 Update: Precarious Futures, Shared Responsibilities.
- Weil, S., 1987. *The Need for Roots: Prelude to a Declaration of Duties Towards Mankind*. Ark, New York.
- Yaman, A., 2016. Suriyeli Sosyal Sermayenin İnşası ve Yeniden Üretim Sürecinin Sivil Toplum ve Ekonomik Hayat Alanlarında İncelenmesi. *Göç Araştırmaları Dergisi* 2: (3), 94–127.
- Zetter, R., 1988. Refugees and Refugee Studies - A Label and an Agenda. *Journal of Refugee Studies* 1:(1).
- Zetter, R., Deikun, G., 2010. Meeting Humanitarian Challenges in Urban Areas. *Forced Migration Review*, University of Oxford, Refugee Studies Centre February (34).
- Zorlu, A., 2016. Attitudes toward Asylum Seekers in Small Local Communities. *International Migration*.